

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

*Bizim için
Bizsiz asla!*

Onur CANTİMUR

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

*İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği'nde
geçirdiğim 10 yılın birikimi olan bu kitap,
işitme kaybılı olduğum gerekçesiyle benim başka bir okula
gönderilmemi isteyen bir ortaokul öğretmenine karşı çıkarak
öz-savunuculuk yapan
annem Melek CANTİMUR'a
ve
"Kitap yazsana" diye devamlı beni teşvik eden
babam Mehmet CANTİMUR'a
adanmıştır.*

Avrupa Birliği tarafından
finansé edilmektedir.

Bizim için Bizzsiz Asla! Sağır ve İşitme Engelli Bireyler için Erişilebilirlik Klavuzu

Yayın Adı	: Bizim için Bizzsiz Asla! Sağır ve İşitme Engelli Bireyler için Erişilebilirlik Klavuzu
Yayın sahibi	: İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği (İED)
İED Yayınları	: 1, 1. Baskı, Eylül, 2020
Seri	: Rehber Kitaplar
Kapak Tasarım	: Onur Cantimur
Sayfa Tasarım	: Onur Cantimur
Redaksiyon	: Onur Cantimur
İletişim	: Selimiye Mahallesi Camii Caddesi No: 19/A Üsküdar İstanbul, Tel-Whatsapp: 0538 224 40 83, E-posta: ied@ied.org.tr
Baskı ve Cilt	: Mustafa Tüzül Ajans Es Ambalaj Basım ve Yayıncılık Matbaa Hizmetleri, Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi No. zc7 Topkapı/İstanbul Sertifika No: 44922
ISBN	: 978-625-44316-0-9

Bu kitabın yayın hakkı İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği'ne aittir. Bu kitap İED'in faydalanıcısı olduğu Birlikte projesi kapsamında hazırlanmış olup, yayının içeriği, İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği'ne atıfta bulunmadan kısmen ya da tamamen kullanılamaz.

Bu kitap Avrupa Birliği finansman desteği ile hazırlanmış olup, içeriği ile ilgili tüm sorumluluk İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği'ne aittir.

ÖNSÖZ

“Aslanlar kendi tarihçilerine kavuşuncaya kadar kitaplar avcını övecektir.”

Afrika Atasözü

İnsanlık iyilere, insan hakları savunucularına çok şey borçludur. Onlar olmasaydı eşitlik, insan hakları, ilerleme vb. olmazdı. Onlar olmasaydı engellilerin “*cadı, içine şeytan kaçmış*” denilerek yakıldığı Ortaçağ, “*Bir zihinsel engellinin devlete maliyeti 400.000 mark, vatandaş bu senin de paran*” başlıklı afişlerle sakat, sağır, kör vb. bireylerin kısırlaştırıldığı, soykırım yapıldığı Nazi Almanya’sı gibi zihniyetlerin yönettiği bir dünyada yaşıyor olacaktık. İşitme kaybımızı biz seçmedik. Ancak aktivistlerin, engelli sivil toplum örgütlerinin BM’ye Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesinin kabul ettirmek için mücadele ederken kullandıkları “Bizim için bizsiz asla” (Nothing about us without us) sloganını benimseyerek engelleri kaldırmak için mücadele etmek bizim elimizde. Bu kitapta sağır ve işitme engelliler özelinde hakları, iyi örnekleri ve savunuculuk deneyimlerimizi anlattık.

Kitabımızın tüm sivil toplum örgütlerine ve insan hakları savunucularına esin kaynağı olmasını diliyoruz.

Onur CANTİMUR
02.08.2020

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Her Őeyden önce ‘‘savunuculuk’’ kavramını doğru anlayabilmek, soyut kavramları anlamakta zorlanan sağır ve işitme engelli bireylere anlatabilmek gerekmektedir. nk kazanılmıŐ hakların temelinde savunuculuk vardır.

‘‘Savunuculuk, STK’ların ortak bir çıkar için herhangi bir kamu politikasını etkileme giriŐimidir. Karar vericileri etkileyerek, yasaları veya politikaları toplumdan dıŐlanmıŐ kesimler lehine deđiŐtirmek için, bilgiyi stratejik olarak kullanma süreci olarak da tanımlanabilir. Savunuculuk, politika veya yasa deđiŐiklikleri talep etmeyi veya yapılan deđiŐikliklere katkıda bulunmayı amaçlar.’’

(Kaynak: STK’lar için Savunuculuk Rehberi - Yiğit AKSAKOğLU, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi)

Yukarıdaki gibi teknik terimlerle dolu savunuculuk tanımını işaret dili ile sağır bireylere anlatmak zordur. BM Cenevre ofisinde lobi faaliyetleri yaparken tanıştığım Engelsiz Erişim Derneği’ni temsilen katılan kr aktivist arkadaŐım Sevda Yılmaz BOZBEY’e savunuculuk gibi soyut bir kavramı sağır bireylere basit bir Şekilde nasıl anlatabileceğimi sormuŐtum. Bana Şöyle tarif etmiŐti:

‘‘Eğer kendinin, bir sağırın, bir işitme engelinin bir sorununun üzülmesi için alıŐıyorsan, zamanını ve enerjini buna harcıyorsan, yetkililerle konuŐuyorsan savunuculuk yapıyorsun demektir.’’

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Savunuculuk kısaca bir sorun için harekete geçmek ve sesini duyurmaktır. Örneğin, Martin Luther KING, Malcom-X, Muhammed ALİ, Rosa PARKS, siyahi vatandaşların tüm vatandaşlar gibi eşit haklara sahip olmalarının savunucularıdır. Malala YUSUFZAY, taliban baskısı gibi sebeplerle okula gidemeyen Pakistan'lı kız çocuklarının eğitim hakkının savunucusudur. Mahatma GANDHİ, Hindistan'ın bağımsızlığının savunucusudur.

Savunuculuk motivasyon kaynağını insan haklarından alır. İnsan hakları evrensel beyannamesinin ilk maddesi de şöyle başlar:

“Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.”

10 Aralık 1948'de, BM Genel Kurulu'nun Paris'te yapılan 183. oturumunda kabul edilen bu beyannamenin üzerinden 70 yıldan fazla zaman geçmesine karşın halen dünya üzerinde çeşitli eşitsizlikler mevcuttur. Örneğin asansör konulmadığı için insan onuruna aykırı şekilde sırtta veya kucağa konulup merdivenlerde taşınan sakat bireyler, avukat ile arasındaki iletişimi sağlayacak işaret dili tercümanı sağlanmadığı için savunma haklarını etkin kullanamayan ve adil yargılanamayan sağır bireyler gibi örnekler mevcuttur.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Dezavantajlı bireylerin karşılaştığı ayrımcılık, dışlanma, sosyal damgalanma, toplumsal hayata katılım vb. sorunlarında insan hakları evrensel beyannamesinin yetersizliği daha özel bir sözleşmenin gerekliliğini doğurmuştur. Engelli bireyleri temsil eden sivil toplum örgütleri, devletleri ve Birleşmiş Milletleri engelli bireylerin uğradıkları hak ihlallerinin yaygınlığı konusunda ikna etmiştir. Bu sözleşmenin oluşmasında Türkiye Körler Federasyonu'nun da katkıları mevcuttur. Türkiye Körler Federasyonu, 1996 yılında Kanada'nın Toronto kentinde yapılan Dünya Körler Birliği genel kuruluna delegeleri aracılığıyla bir öneri sunarak, 1975 yılında Birleşmiş Milletlerce kabul edilerek yayınlanan "*Sakat Kişilerin Hakları Beyannamesi*" ile yine Birleşmiş Milletler tarafından 1993 yılında kabul edilmiş olan, "*Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar*" metni doğrultusunda bir sözleşme hazırlanması için Birleşmiş Milletler'e başvurulmasını istemiştir ve federasyonun bu önerisi oy birliğiyle kabul edilmiştir. Bu doğrultuda başlatılan çalışmalar 2000'li yıllarda somutlaşmış, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 30 Aralık 2006 tarihli toplantısında 21. yüzyılın ilk insan hakları sözleşmesi olan "Engelli Hakları Sözleşmesi" Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 13 Aralık 2006 tarihli ve A/RES/61/106 tarihli kararıyla kabul edilmiş ve 3 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Körler Federasyonu 16 Ocak 2007 tarihinde BM Türkiye Temsilcisi ile birlikte düzenlediği basın toplantısıyla bu metni ve hazırlanış sürecini kamuoyuna duyurmuştur.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Türkiye, sözleşme'yi 30 Mart 2007 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme'nin onaylanması 3 Aralık 2008 tarih ve 5825 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. Sözleşme'nin onayına ilişkin 27 Mayıs 2009 tarih ve 2009/15137 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ve resmi Türkçe çeviri, 14 Temmuz 2009 tarih ve 27288 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Onay belgeleri 28 Eylül 2009 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve sözleşme Türkiye bakımından, 28 Ekim 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak bu hakların elde edilmesinde toplumsal hareketlerin de etkisi olduğunu gözardı etmemek gerekir. Bu toplumsal hareketlere örnek olarak:

"...1960'ların politik iklimi, ABD'de Vietnam Savaşı gazilerine ve Ed Roberts, Judith Heumann gibi bugün hareketin liderleri arasında anılan sakat üniversite öğrencilerine ilham verdi. İngiltere'de ise refah politikalarının sakatları dikkate alarak geliştirilmesini talep eden gruplar ortaya çıkmıştır Disability Income Group (Sakatlık Gelir Grubu) gibi. Bu kişiler ve gruplar taleplerini dile getirebilmek amacıyla gazetelere yazılar yazdılar; yolları ve geçitleri kapatmak, kendilerini otobüslere zincirlemek gibi ses getirecek eylemler örgütlediler. Örneğin, 1997'de ADAPT Americans Disabled for Accessible Public Transit (Erişilebilir Toplu Taşıma İçin Amerikalı Sakatlar) eylemcileri kendilerini tekerlekli sandalyelerinden atmış ve Beyaz Saray'a çıkan merdivenleri sürünerek tırmanmıştır. Aralarından 92 kişi gözyalıtına alındı..."

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

(Kaynak: Sibel Yardımcı, "Sakatlık ve Siyaset" Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler içinde, K. Çayır, M. Soran, M. Ergün (der.), İstanbul: Karekök Akademi, 2015. <http://secbir.org/images/2015/pdf/metin2.pdf>)

BM Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (BM EHİS)

BM Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’de adalete erişimden bilgiye erişime kadar bir dizi haklar tanımlanmıştır. Denetim organı Engelli Hakları Komitesi olup taraf devletlerin ilerlemeleri ile ilgili toplantılar BM’nin İsviçre’deki Cenevre ofisinde yapılmaktadır. 11-14 Mart 2019 tarihlerinde BM Cenevre Ofisinde düzenlenen Engelli Hakları Komitesi toplantısı için Engelliler Konfederasyonu Eski Başkanı Sayın Av. Turhan İÇLİ öncülüğünde oluşturulan STK heyetinde İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği’ni temsilen başkan yardımcısı Onur CANTİMUR ve Naciye CANTİMUR, BM Cenevre ofisindeki toplantıya katılmış, komiteye soru önerilerinde bulunmuş ve lobi faaliyetleri yapmıştır. Onur CANTİMUR, engelli hakları komitesinin stk temsilcilerine engelli sığınmacılar için tedbirler alınıp alınmadığı hakkında sorduğu bir soruda söz alıp sağır sığınmacılar için uluslararası işaret dili tercümanların nerede olduğu bilgisinin mevcut olmadığını, erişilemediğini belirtmiştir. İED, TOHAD öncülüğünde hazırlanan Engelli Çocuk Hakları Ağı (EÇHA) gölge rapora ve Eşit Haklar İçin İzleme Derneği’nin hazırladığı gölge rapora katkılarda bulunmuştur.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Gölge raporlar ve BM nihai gözlem raporu bu adresten incelenebilir: <https://www.ied.org.tr/raporlar/>

Engelli hakları sözleşmesini incelemek için:

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>

Sözleşmenin sağır bireyler için erişilebilir formatı:

<https://www.ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/engellilerin-haklarina-iliskin-sozlesme/sozlesme-surumleri-ve-ek-protokol/gorsel-isisel-surum/>

50 maddeden oluşan BM EHİS'te yer alan yükümlölükler: Eşitlik ve ayrımcılık yapmama, engelli kadınlar, engelli çocuklar, farkındalık yaratma, erişilebilirlik, yaşam hakkı, risk faktörleri ve insani acil durumlar, yasalar önünde eşitlik, adalete erişim, kişi özgürlüğü ve güvenliği, işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalmama, sömürü şiddet ve istismardan korunma, kişi bütünlüğünün korunması, hareket ve milliyet özgürlüğü, bağımlı olmadan yaşama ve toplumsal içerme, kişisel hareketlilik, ifade ve düşünce özgürlüğü ve bilgiye erişim, özel hayatın gizliliği, konut dokunulmazlığı ve aileye saygı, eğitim, sağlık, uygun hale getirme ve iyileştirme, iş ve istihdam, yeterli yaşam standardı ve sosyal koruma, siyasal ve sosyal yaşama katılım, kültürel yaşam, eğlence, boş zaman faaliyetleri ve spora katılım, istatistik ve veri toplama, uluslararası işbirliği.

BM EHİS işaret diline, beden diline, sade dile, makul düzenlemeye, evrensel tasarıma atıflarda bulunmaktadır:

"Madde 2 Tanımlar

İşbu Sözleşme'nin amaçları açısından;"İletişim" erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojisi dahil dilleri, metin gösterimini, Braille alfabesi kullanarak ve dokunarak iletişimi, büyük harflerle baskıyı, yazılı, işitsel ve erişilebilir çoklu medyayı, sade dili, işitsel okumayı, beden dilini, diğer tür, biçem ve araçlarla gerçekleştirilen iletişimi içermektedir;

"Dil" sözlü dili, işaret dilini ve sözlü olmayan diğer dilleri kapsamaktadır;

"Makul düzenleme", engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder.

"Evrensel tasarım" ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilir şekilde tasarlanmasıdır. "Evrensel tasarım" gerek duyulduğu takdirde bazı engelli grupları için ihtiyaç duyulan yardımcı cihazların tasarımı zorunluluğunu da dışlamayacaktır."

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Mevzuatlarımızdan örneklere geçmeden önce modellerin tanınmasında fayda vardır. Çünkü modeller dezavantajlı bireylere bakışı etkilemiştir. İlk önce “tıbbi model” ortaya çıkmış olup buna tepki olarak “sosyal model” ortaya çıkmıştır. Sosyal modelin yetersiz ve pasif olduğu anlaşılınca “insan hakları modeli” ortaya çıkmıştır.

Tıbbi model: Sorunun kaynağını sadece fonksiyon kaybı ve yeti yitimi olarak görür. Sorunu tanımlayan tıp uzmanlarıdır. Çözüm olarak tedavi, rehabilitasyon, yardımı önerir. Bu modeli savunanlara göre birey pasif, yardıma muhtaç, hakkında karar verilen, hakları çığnlenen bireydir. Bu modelin temel kavramları normallik, sağlamlıktır. Sağlamcı anlayışın “kalesidir”. Dezavantajlı bireyleri “koruma” bahanesiyle danışılmadan alınan ve zarar veren kararların arkasındaki zihniyetin modelidir.

Sosyal model: Sorunun kaynağını hem fonksiyon kaybı, yeti yitimi hem de sosyal çevre olarak görür. Sorunu tanımlayan bireyin kendisi, tıp uzmanları ve toplumdur. Çözüm olarak rehabilitasyon, çevrenin fiziksel ve sosyal açısından düzenlenmesi, tutumsal engellerin kaldırılması, hizmet çeşitliliğinin sağlanması önerir. Bu modeli savunanlara göre birey pasif, haklarına saygı gösterilen, entegre edilmesi gereken bireydir. Bu modelin temel kavramları farklılıklara saygı, fiziki ve tutumsal çevredir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

İnsan Hakları Modeli: Sorunun kaynağını devletin bireyin hak ve özgürlüklerden yararlanması için gereken tedbirleri almaması olarak görür. Sorunu tanımlayan bireyin kendisi, ailesi, engellilik alanı ile insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütleridir. Çözüm olarak engele uğrayan bireylerin çözüme ve karar verme süreçlerine dâhil olması, insan haklarının uygulanması, toplumsal farkındalığın artması, fiziksel ve tutumsal engellerin kaldırılmasını önerir. **Bu modeli savunanlara göre birey aktif, kendisiyle ilgili kararlara katılan, haklarını bilen, kullanan, uygulanmasını isteyendir.** Kısaca bu modele göre engelli birey erişilebilirlik düzenlemeleri, ihtiyaç duyulan makul düzenlemeler yapılmadığı için engellenen bireydir. Bu modelin temel kavramları farklılıklara saygı, içermeci toplum, insan hakları, ayrımcılık yasağı, pozitif tedbirler, eşitlik , makul uyumlulaştırma, özerklik, özel hayat saygı, kararlara tam ve etkin katılımıdır. **Dezavantajlı bireyleri doğrudan ilgilendiren tüm karar alma süreçlerinde insan hakları modeli bakış açısı ile hareket edilerek ve stk'lara danışılarak kararlar alınmalıdır.**

Türk mevzuatında engelliler için ilk mevzuat 1997 yılında yayınlanmış olan 572 sayılı KHK'dır. Tıbbi yaklaşım ve kimi açılardan da sosyal yaklaşım anlayışı benimsenmiştir. Bunu kamuoyunda 2005 engelliler yasası olarak bilinen "5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun" izlemiştir. Engelliler için eğitim, istihdam, erişilebilirlik vb. birçok konuyu içeren çok geniş bir yasal düzenleme getirmiştir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Bu yasa ile birlikte, “engellilik” kelimesi, Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) ayrımcılık yasağını düzenleyen 122. maddesine girmiştir. Ancak TCK’da yapılan bir değişiklik ile ayrımcılık “nefret saiki” ile birlikte işlenirse suç unsuru olmuştur. Nefret saikini kanıtlamanın zor olması hukuki yollara başvurmayı g¼çleřtirmiřtir. Bu sorun sivil toplum örg¼tleri tarafından eleştirilmektedir. 2019 yılında BM Cenevre ofisinde Engelli Hakları Komitesi toplantısında stk’ların dile getirdiği sorunlardan biri de “nefret saiki şartının” olmuştur. BM Engelli Hakları Komitesinin nihai gözlem raporuna da girmiş, kaldırılması önerilmiştir:

“12. Komite, eşitlik ve ayrımcılık yasağına ilişkin 6 sayılı genel yorumunu (2018) hatırlatarak, Taraf Devlet'e aşağıdaki tavsiyelerde bulunmaktadır: (b) Engelliliğe dayalı ayrımcılık vakalarının soruşturulmasında nefret saikiyle hareket edildiğine dair kanıt g¼sterme şartının kaldırılması;” (Kaynak. https://www.ied.org.tr/wp-content/uploads/2019/07/bmehs_nihai_gozlem_raporu_2019.pdf)

Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Hakları S¼zleřmesi’nin onaylanmasından sonra 6518 Sayılı Kanun Engelliler Hakkında Değişiklik yapan kanun (2014) yayınlanmıştır. B¼ylece 5378 sayılı kanunda değişiklik yapılmıştır. BM engelli hakları s¼zleřmesinin ve modellerin karar vericileri, yasa yapıcıları nasıl etkilediği açık bir şekilde aşağıdaki örnekler ile g¼r¼lebilmektedir:

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Tıbbi modelden bakan yasalarda tanım:

572 KHK (1997) ve 5378 sayılı yasanın (2005) ilk halinde *“Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine **ihtiyaç duyan kişi**”* olarak tanımlanmıştır. Kısaca fonksiyon kaybı sebebiyle yardım ihtiyacı duyan zayıf bir bireyi tarif etmektedir.

İnsan hakları modelinden bakan yasalarda tanım:

5378 yasanın (2014) son halinde *“Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte **eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey**”* olarak tanımlanmıştır.

Görüldüğü gibi yukarıdaki yasada sorunun fonksiyon kaybından değil, tutum ve çevresel şartlardan kaynaklandığına vurgu yapılmaktadır. Örneğın sesli anonsları duyamayan işitme kayıplı bireyler için altyazılı anons olmaması onları etkilemekte, “engelli” yapmaktadır. Dezavantajlı bireyler korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan, korunmaya muhtaç kişiden tutum ve çevre koşullarından “etkilenen” bireye evrilmiştir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Kısaca savunuculuk faaliyetleri sonucunda dezavantajlı bireylere bakış açılarında bir “devrim” gerçekleşmiştir. Ancak bu devrimin gündelik hayata yansıması için hakların uygulanması ve denetimler yapılması gereklidir.

İŞİTME YETERSİZLİĞİ

“Genel olarak işitme yetersizliği; bireyin işitme testinden aldığı sonuçların normal işitme sınırlarından belirli derece farklılık göstermesi, bireyin dil kazanımını engellemesi ve kişinin gerekli düzeltmelere rağmen gelişim, uyum ve iletişimdeki görevlerini yerine getirememesi şeklinde tanımlanabilir.” (Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, İşitme Yetersizliği Ankara 2016)

TÜİK tarafından yapılan 2011 Nüfus ve Konut Araştırması'na göre Türkiye'de 836 bin kişi duymada zorluk yaşamaktadır. (Alandaki bazı stk'lar bu rakamın doğru olmadığını, 2.5 milyon işitme kayıplı birey olduğunu savunmaktadır.) İşaret dili kullanan bireylerin de bu rakama dahil olduğu ilgili yetkililere sorularak teyit edilmiştir. Kaç bireyin işaret dili kullandığı ile ilgili ayrıştırılmış veriler bulunmamaktadır. Araştırmayı incelemek için aşağıdaki internet adresini ziyaret ediniz:

<https://ailevecalisma.gov.tr/media/5677/nufus-ve-konut-arastirmasi-engellilik-arastirma-sonuclari.pdf>

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Sağır Birey:

Doğuştan sağır olan, anadili işaret dili olan, parmaklar, beden dili, mimik vb. ile görsel iletişim sağlayan, işitmeyen, kendine has kültürü olan bireylerdir. Zaman zaman neden cihazlanmadıkları sorulmaktadır. Bazı sağır bireyler kendileri tercihleri etmiş olup bazı sağır bireyler geç tanı konulduğu için cihazlardan fayda görmemekte, bazıları da ameliyata tıbben uygun görülmemektedir. Sağır bireylerin arasında yazışarak anlaşabilenler olduğu gibi yazılı metinleri anlayamayan, Türkçe dilbilgisi kısıtlı olan sağır bireyler de mevcuttur.

600 yıllık bir geçmişe sahip Türk İşaret Dili'ni (TİD) bazı Osmanlı sultanlarının bildiği ve saray hanedanı tarafından kullanıldığı belirtilmesine rağmen Türk İşaret Dili 1950'li yıllarda sağır bireylerin konuşması için Türk Eğitim Sisteminde şifaen yasaklandığı bazı sağır bireyler ve stk'lar tarafından belirtilmektedir. Sivil toplum örgütlerinin savunuculuk faaliyetleri sonunda 2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı Özürlüler Kanunu'nda TİD kullanımı da yer almıştır. TİD standartlarının oluşturulması için 2006 yılında *"Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması Ve Uygulanmasına Yönelik Usul Ve Esasların Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik"* yayınlanmıştır. (Resmî Gazete Tarihi: 14.04.2006 Resmî Gazete Sayısı: 26139) Türk İşaret Dili Bilim ve Onay Kurulu oluşturulmuştur. 2012 yılında Türk İşaret Dili sözlüğü ihtiyacını karşılamak amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türk İşaret Dili Sözlüğü hazırlanmıştır.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

İşitme Engelli Birey:

İşitme kaybı olan, işitme cihazı ve koklear implant (biyonik kulak) kullanarak işitmesine ve konuşmasına rağmen **tutum ve çevre koşullarından etkilenecek anlamakta ve hizmetlere erişmekte zorlanan bireydir.**

İşitme kaybının derecelerine göre farklı işitme cihazları mevcuttur. Ancak 90 desibel ve üstünde kayıplarda işitme cihazlarının verimi sınırlı olmaktadır. Cerrahi operasyon ile halk arasında “biyonik kulak” olarak bilinen koklear implant takılması gereklidir. Çok ileri derecede işitme bozukluğu tedavisinde en son çözüm koklear implanttır.

Türkiye’de ilk kez 1987 yılında Eskişehir Anadolu Üniversitesi Medikososyal Hastanesi’nde gerçekleştirilen koklear implantasyon, 1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren daha yaygın olarak yapılmaya başlanmıştır. Ülkemizde uzun yıllar boyunca tek kulağa koklear implant karşılanmaktaydı. İED www.change.org’da “*Bilateral Koklear İmplant İmkanı Sağlanmasını İstiyoruz*” adlı kampanya başlatarak 1.225 imza toplamıştır. Sayın Cumhurbaşkanımızın sosyal güvenlikle ilgili danışmanına 12.11.2015 tarihinde SGK’da yapılan lobi faaliyetlerine İED yönetim kurulu eski üyesi ve veli Elfida GÜLER’in ikinci kulağa biyonik kulak karşılanmasını isteyen velilerle birlikte katılmasını sağlamıştır. Daha sonra kriterlere uygun adaylara ikinci kulağa koklear implant ameliyatı da SGK tarafından karşılanmaya başlanmıştır.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

İşitme cihazlarında, biyonik kulak dış cihazlarında ve kablo-pil vb. zaruri ihtiyaçlarda ara fark sorunu mevcut olup SGK geri ödemelerinin iyileştirilmesi için İED kampanyalar düzenlemiş, Genel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Tıbbi Cihazlar Daire başkanlığı gibi karar vericilere yazılar göndermiştir. İED, bu sorunlar için halen savunuculuk faaliyetlerine devam etmektedir.

ERİŞİLEBİLİRLİK

9 Ocak 2020 tarihinde Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN tarafından 2020 “Erişilebilirlik Yılı” olarak ilan edilmiştir. Erişilebilirlik, herhangi bir ürünün, servisin, hizmetin, teknolojinin ya da ortamın engelliler ve yaşlılar dâhil olmak üzere herkes tarafından ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasıdır. Fonksiyon kaybı ise bireyin kendi durumudur. Örneğin “işitme kaybı” fonksiyon kaybıdır. Engellilik neyi yaşadığımızı, tecrübe ettiğimizdir. Örneğin *“İşitme cihazım var. Bu metro istasyonunda benim için indüksiyon döngü sistemi yok. Anlamakta zorlanıyorum. Dolayısıyla engelleniyorum.”* demektir.

Erişilebilirlik mevzuatının en önemli bileşenlerinden biri erişilebilirlik standartlarıdır. Ülkemizde erişilebilirlik standartları “Türk Standardları Enstitüsünün erişilebilirlikle ilgili yayımladığı standartlar” olarak mevzuatla belirlenmiştir. Erişilebilirlik, gerekli ölçü ve ölçütlerin uygulanmasıyla sağlanabilir. Erişilebilirlik standartları TSE tarafından belirlenmektedir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Bina, yaya geçitleri, gemiler gibi kamusal araç ve alanlara ait erişilebilirlik izleme ve denetim formları aşağıdaki internet adresinden incelenebilir.

<https://www.ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/genelgeler/2020-3-sayili-erisilebilirlik-izleme-ve-denetleme-formlari-hakkinda-genelge/>

Erişilebilirlik, KAMİS (Kamu İnternet Siteleri Rehberi Projesi) rehberine göre, herhangi bir ürünün, servisin, hizmetin, teknolojinin ya da ortamın engelliler ve yaşlılar dâhil olmak üzere herkes tarafından ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını ifade etmektedir. BM EHİS'in 9. maddesi ile erişilebilirlik hakkı güvenceye alınmıştır. İlgili maddede özellikle sağır ve işitme engelli bireyler için aşağıdaki Şekillerde vurgu yapılmaktadır:

“...Kamuya açık binalar ve diğer tesislerde Braille alfabesi ve **anlaşılması kolay nitelik taşıyan işaretlemelerin sağlanması;**

Kamuya açık binalara ve tesislere erişimi kolaylaştırmak için rehberler, okuyucular ve **profesyonel işaret dili tercümanları dahil çeşitli canlı yardımların ve araçların sağlanması;**

Engellilerin bilgiye erişimini sağlamak için **onlara uygun yollarla yardım ve destek sunulmasının** teşvik edilmesi...”

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Makul Uyumlaştırma Nedir?

“Makul düzenleme, engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini diğer bireylerle eşit şartlarda kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, orantısız veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder.” (BM Engelli Hakları Sözleşmesi m.2)

Örneğin, multi-mikrofonun, FM sisteminin kaynaştırılmalı eğitimdeki işitme kayıplı öğrenci için sağlanmasıdır. Engelli öğrenciler için sınav ve eğitim ortamını uygun hale getirmeye yönelik olarak pozitif ayrımcılık uygulamaları BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesinde belirtilen “makul düzenleme” kavramına karşılık gelir.

Erişilebilirlik şikayeti ve denetlemesi nasıl yapılır?

81 ilde valilikler bünyesinde Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme komisyonları mevcut olup Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü aracılığıyla şikâyet başvurusunda bulunulabilir. Bu komisyonlar “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme formlarını” kullanarak kanun ile belirlenen kamu kullanımına açık bina, açık alan ve toplu taşıma araçlarının inceleme ve denetimlerini gerçekleştirir. Erişilebilirlikle ilgili yükümlülüklerini yerine getirmediği tespit edilen gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine idari para cezası kesilebilir. Erişilebilirlik mevzuatına uygunluğu komisyonca belirlenenlere ise valilik tarafından erişilebilirlik belgesi verilir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Erişilebilirlik ve Makul Uyumlaştırma, Denetleme ve İzleme arasındaki farklar nelerdir?

Erişilebilirlik ile makul düzenleme kavramları genelde karıştırılmaktadır. Erişilebilirlik baştan düzenlenir. Makul düzenleme o anda yapılır. Farklar aşağıda görülebilir:

Erişilebilirlik	Makul Düzenleme
Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını ifade eder. (5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun)	Engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve tedbirleri ifade eder. (5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun)
TSE Standartlarına göre yapılır. Kapsayıcıdır. (Örneğin rampa, hissedilebilir yüzey vs. aynı anda yapılabilir)	Bireyin ihtiyacına göre yapılır. (Örneğin işe giren bir işitme engelli için toplantı odasına indüksiyon döngü sistemi sağlanması)
Politikadır.Uzun vadelidir.	Hemen yapılmalıdır.
Kalıcıdır.	Geçicidir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Denetim ve izleme arasındaki farklar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Denetim	İzleme
Para cezası mevcuttur	Para cezası yoktur.
Erişilebilirlik için yasalara, standartlara uyulup uyulmadığını tespit etme sürecidir.	Veri toplama sürecidir. Erişilebilirlik uygulama ve hizmetlerin ne ölçüde yerine getirildiğini sorgular.
Devlet yapar. Bunu yaparken de stk'ların denetim sürecine tam katılımını sağlamalıdır: <i>"Madde 33. Ulusal Uygulama ve Denetim: 3. Taraf Devletler, başta engelliler ve onları temsil eden kuruluşlar olmak üzere sivil toplumun denetim sürecine tam katılımını sağlar."</i> (BM EHİS)	STK'ların hak temelli faaliyetlerinden biridir. Çünkü erişilebilirlik ve makul uyumlaştırma yapmamış olan kurumlardan etkilenen (engellenen) bireyleri temsil eden STK'lardır. Devlet de izleme yapabilir, kurumların gerekli tedbirleri alıp almadığını izleyebilir. Asolan stk'lar ile birlikte yapmasıdır.
BM engelli hakları komitesine sunulan ülke raporunu etkiler. Örneğin, kaç okulun erişilebilir olduğu bildirilebilir.	BM engelli hakları komitesine sunulan gölge (alternatif) raporları etkiler. Örneğin, erişilebilir olmayan okulların sayısı vs. bildirilebilir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

BM ENGELLİ HAKLARI SÖZLEŞMESİ İHTİYARİ PROTOKOL

Türkiye'nin imzaladığı bu protokol ile ister bireysel ister sivil toplum örgütü olarak BM Engelli Hakları Komitesine doğrudan başvuru yapılabilir. Ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi tazminat kararı çıkmaz. Komite bir mahkeme değildir. Sözlü duruşma usulü yoktur. Avukatların katılımı ve sonucun hukuken icra edilebilirliği söz konusu değildir. Çıkan kararlar daha çok taraf ülkelerin itibarına yöneliktir.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ (AHİM)

Bireysel başvuruları alır. İç hukuk yollarının tüketilmesi gereklidir. Örneğin üniversitede fakülte binasının engellilerin kullanımına uygun olmadığını belirterek dava açan öğrenci Enver ŞAHİN'e, İTÜ konservatuarının bağlama bölümünü sınavla kazanmış olduğu halde görme engelli olduğu için okula kaydı reddedilen Ceyda Evrim ÇAM'a "ayrımcılık" yapıldığı gerekçesiyle tazminat kararları çıkmıştır. Ancak çıkan kararlar geneli etkilemez.

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU

İdarelerde yaşanan sorunları inceler. Başvuruyu olumsuz bulur veya idareye tavsiye kararını bildirir. Emsal kararlar çıkmaktadır. Örneğin elektronik stetoskop talebi dekanlık tarafından red edilen işitme cihazı kullanıcısı bir hemşirelik fakültesi öğrencisinin başvurusunu haklı bulmuş ilgili üniversitenin rektörlüğüne bu yönde toplantı ve çalışmalar yapılması için tavsiye kararı göndermiştir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

FİZİKSEL ERİŞİLEBİLİRLİK

Fiziksel ortamlardaki erişilebilirlik çözümleri demektir. Örneğin EYHGM'nin erişilebilirlik klavuzunda yer alan *“Dudak okunmasını kolaylaştırmak için aydınlatma yeterli düzeyde sağlanmalıdır.”* Toplu taşıma ile ilgili denetleme formundaki *“Araçta hangi durağa yaklaşıldığının yazılı bilgilendirmesi bulunmakta mıdır? Aracın üzerinde digital veya tabela şeklinde hat bilgisi bulunan yazı ve hat numarası bulunmakta mıdır?”* şeklinde sorular da işitme engelliler için fiziksel erişilebilirlik örnekleridir.

Türk İşaret Dili Kursları

Hastane, adliye, aile sağlık merkezleri, sosyal hizmetler vb. erişilebilirlik ve doğru yönlendirme için sağır bireylere hizmet veren herkesin Türk işaret dili'ni öğrenmesi şarttır.

Bu dil kitaplardan, İED'in proje ortağı olduğu Bahçeşehir Üniversitesi “Türk İşaret Dili ile Bariyerleri Aşın ve Uzlaşın” gibi uzaktan eğitim yöntemleri vb. ile öğrenilebilir. Ancak duygu, mimikler işaretler kadar önemli faktörler de olduğu için en ideali yüzyüze eğitim yöntemidir. Kurslara gitmektir. Bu kurslar Halk Eğitim Merkezlerinden, Belediyelerin İSMEK gibi açtığı kurslardan veya Halk Eğitim Merkezleri ile protokol imzalayarak MEB sertifikası veren sivil toplum kuruluşlarının, MEB onaylı özel firmaların kursları olabilir. Bu kurslarda dikkat edilmesi gereken en önemli husus eğitimcinin Türk işaret dilini ne kadar doğru, eksiksiz bildiği ve “sağır kültürünü” tanıyıp

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

tanımadığıdır. Nitekim bazı kurslarda işaret dilini yanlış, eksik vb. şekillerde öğreten eğitimler, 120 saatlik ve 200 saatlik bu kurslardan mezun olup kendilerine “tercüman” diyen kursiyerler sağır bireylerin eleştirilerine yol açmaktadır. Nasıl 3 aylık İngilizce kursundan mezun olanlara tercüman denilemeyeceği gibi aynı mantık 3 aylık TİD kurslarından mezun olanlar için de geçerlidir.

Türk İşaret Dili Tercümanlığı tanımı 2006 yılında yayınlanmış olan *“Türk işaret dili sisteminin oluşturulması ve uygulanmasına yönelik usul ve esasların belirlenmesine yönelik yönetmelik”* de 1. bölüm madde 4’de belirtildiği gibi; *“İşitme özürü, dil ve konuşma bozukluğu olan bireylerin eğitim, iş, sağlık, eğlence, çalışma, sosyal hayata katılım, hukukî durumlar veya buna benzer hâllerde çevreleri ile iletişimine yardımcı olan ve **yeterliliği onaylanmış** kişidir.”* Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus **“yeterliliği onaylanmış”** kavramıdır. Halk Eğitim Merkezleri, İBB İsmek, Özel Eğitim Kurumlarından alınan 120 saat (Başlangıç Seviyesi, temel iletişim), 200 saat (Orta Seviye) eğitimler ile ileri bir yeterliliğe sahip olunamayacağı gibi özellikle duruşma, karakol gibi ortamlarda ifadelerde eksik çeviriye dolayısıyla telafisi olmayan hatalara da sebebiyet verecektir. Örneğin eksik bir çeviri sonucunda sağır şüphelinin mahkumiyet kararı kesinleşebilir. Türk işaret dili tercümanları bu örnekleri bir çok kez deneyimlemiştir. Bu sorunları ortadan kaldırmak için atılması gereken ilk adım, Türk İşaret Dili Tercümanlığı eğitimlerinin yeniden düzenlenmesidir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Toplam 320 saatlik eğitim sadece teori derslerini içermektedir. Oysa işaret dili tercümanlığı, kuramsal ve uygulamalı ders içeriklerinin yanı sıra gözlem, gözetim ve uygulamalı deney ortamlarının kesin gerekliliği ile geliştirilmesi istenilen bir müfredat kapsamında olmalıdır. Bu eğitimi veren eğitmenlerin yeterliliğini denetleme mekanizmalarının da kurulması gereklidir. İşaret dili eğitimi; dil bilimi veya eğitim bilimleri konusunda akademik yeterliliği bulunan kişiler tarafından verilmelidir. Aksi takdirde mahkumiyet gibi telafisi imkânsız sonuçlar oluşturacaktır.

Türk İşaret Dili Tercümanı

Sağır bireylerin bilgiye ve hizmetlere erişimde Türk işaret dili tercüman desteği sağlanması şarttır. “*Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması ve Uygulanmasına Yönelik Usul ve Esasların Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik*” 14.04.2006 tarih ve 26139 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır.

“k) Türk işaret dili tercümanı: İşitme özürlü, dil ve konuşma bozukluğu olan bireylerin eğitim, iş, sağlık, eğlence, çalışma, sosyal hayata katılım, hukukî durumlar veya buna benzer hâllerde çevreleri ile iletişimine yardımcı olan ve yeterliliği onaylanmış kişiyi, ifade eder. “

(Kaynak:<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/04/20060414-2.htm>)

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

13 Ocak 2017 tarihli 29947 sayılı Resmî Gazetede yer alan *Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmeti İle Servis Ve Turizm Taşımacılığı Hizmetinin Erişilebilir Hale Dair Yönetmelik*'te

Karayolunda şehirler arası ulaşım ve turizm taşıma hizmeti 7. Madde'de; *"b) Taşıma hizmeti sağlayıcılar yazıhanelerde **görüntülü konuşma ile işaret dili hizmeti sağlar.**"*

Denizyolunda şehirler arası taşıma hizmeti 8. Madde;
*"ç) Bilet satış bankosunda işitme engelliler için **görüntülü konuşma ile işaret dili hizmeti sağlanır.**"*

Demiryolunda şehirler arası taşıma hizmeti 9. Madde;
*"f) Garlarda bilet satış noktalarında işitme engelliler için, **görüntülü konuşma ile işaret dili hizmeti verilir ve indüksiyon döngü cihazı sağlanır.**"*

(<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170113-21.htm>)

Ayrıca bankacılık sektöründe işaret dili ile bilgiye erişim sağlanması gerektiği *"Bankacılık Hizmetlerinin Erişilebilirliğine Dair Yönetmelik"* de yer almıştır:

Madde 4 7. Fıkra: *"Bankacılık hizmetlerine ilişkin sözleşmelerin, banka internet sayfalarından sesli bilgilendirme ve **işaret dili çevirisi yapılmış video biçimlerinde erişilebilir olması sağlanır.** Bankacılık hizmetlerine ilişkin sözleşmeler, hesap özeti, PIN, parola*

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

gibi müşteriye iletilen bilgi ve dokümanlar, talep halinde, gerekli güvenlik sağlanarak engelli müşterilere Braille alfabesi, sesli bilgilendirme, işaret dili çevirisi yapılmış video gibi farklı biçimlerde sunulur.”

Madde 8 5. Fıkra: “Banka, şube personelini işaret dili öğrenmesi konusunda teşvik eder. Şubede işaret dili bilen personelin bulunmaması durumunda, müşteriye işaret dili ile anlaşmayı sağlamak üzere görüntülü uzaktan destek sunar.”

Madde 11 (2) “Çağrı merkezi hizmeti sunan bankalar, işitme engelli müşterilerinin yardım alabilecekleri ve kayıp/çalıntı kart bildirimini yapabilecekleri internet üzerinden güvenli bir çevrimiçi yazışma kanalı veya görüntülü uzaktan tercüman hizmeti sunar.”

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüklerinden tercüman talep edilebilir. Bu tercümanlar bakanlığın 2013 yılında düzenlendiği sınav sonrası yeterliliği tescillenmiş ve atanmış tercümanlardır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü 99254304-306.65091 sayı no’lu yazı ile Türkiye Noterler Birliği’ne noterlerde çeviri için merkez ve taşra teşkilatında görev yapmakta olan işaret dili tercümanlarının görevlendirebileceğini belirtmiştir. Ancak buna rağmen bazı noterler bu tercümanlarımızın çevirisini kabul etmemekte, “yeminli tercüman” olması şartını koşarak zorluk çıkarmaktadır.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

İED tarafından yürütölmüş olan “Engelsiz Eşit Erişim” projesi kapsamında 15 Ocak 2020 tarihinde Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne yapılmış olan lobi faaliyetlerinde bu gibi sorunlar belirtilmiştir. Sosyal hizmetler, adliye, hastane, nüfus, vb. kritik kamu hizmeti veren binaların danışma bankolarında Türk işaret dilini çok iyi bilen en az bir personel olmalıdır. Aksi halde personel ile iletişimsizlikten kaynaklanan çatışmalar çıkmaktadır. Buna bir örnek olarak Berke B. adındaki bir sağır bireyimiz Engelli Kamu Personeli Sınavı başvurusu yapmak için sosyal hizmetlere engelli raporunun fotokopisini götürmüştür. Danışmadaki görevli raporunun orjinalini görmek istemiştir. Bu talebi anlayamayan sağır bireyimiz tepki göstererek kapıdan çıkmıştır. Bu olay yapılan görüşmelerde öğrenilmiştir.

Diğer örnek 16 Ocak 2020’de AB alt hibe destekli “Engelsiz Eşit Erişim” projesi kapsamında çalışma ziyareti yaptığımız TBMM’de Anadolu Sessiz Umutlar Derneği’nin başkanı Sinan YILDIRIM işaret dili ile danışma bankosundaki görevlilere bir randevusu olduğunu, milletvekilinin odasına nasıl gideceğini sormuştur. Danışmadaki personeller işaret dili bilmediği için yardımcı olamamıştır.

Sağır anne ve babaların işiten çocuklarına CODA (Children Of Deaf Adults) denmektedir. Her koda işaret dilini iyi bilir anlamına gelmemektedir. İşaret dilini ikinci anadilleri gibi kullanan kodalar mevcut olduğu gibi işaret dilini bilmeyen kodalar da bulunmaktadır.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Sağlık Hizmetlerinde Erişim

Özürlü Kişilere Yönelik Sağlık Hizmetlerinin Sunumuna İlişkin Genelge'ye göre ***“İşitme özürlü hastalarla iletişimi sağlamak üzere işaret dili bilen personel istihdam edilmek zorundadır.”***

Kaynak: <https://www.saglik.gov.tr/TR,11155/201079-sayili-ozurlu-kisilere-yonelik-saglik-hizmetlerinin-sunumuna-iliskin-genelge.html>

Sorun yaşanılan hastanede “Hasta Hakları Birimine” başvurulabilir. Hasta Hakları Birim Sorumlusu'nun görev ve sorumlulukları aşağıda belirtilmiştir:

“Madde 16- a) Başta çocuklar ve özürlüler olmak üzere tüm hastaların danışmanlığını ve savunuculuğunu yapmak.”

(<https://sbu.saglik.gov.tr/hastahaklari/yeniyonerge.htm>)

Basılı Yayınlarda Erişilebilirlik

Sağır bireyler anadillerinin işaret dili olması, bazı terimlerin işaret dilinde karşılıkları olmaması, eğitiminin de nitelsiz olması gibi sebeplerle yazıları tam olarak anlayamamaktadırlar. Yazıların işaret dili versiyonu gerekmekte olup basılı yayınlarda da erişilebilirlik sağlanması günümüzdeki teknolojiler ile kolaylıkla mümkündür.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Örneğin İED'in yürütmüş olduğu AB alt hibe destekli "Bir İşaret Bin Umut" adlı AB tarafından alt hibe ile finanse edilmiş proje kapsamında Türkiye'de ilk defa sağır bireylere yönelik erişilebilir yasal haklar broşürü hazırlanmıştır. Broşürün kapağında QR kod mevcuttur. Kameralı bir cep telefonu ile bu kod üzerine kamera tutulduğunda işaret dili tercümanlı bir videoya yönlendirmekte, broşürde anlatılan yasal hakları anlatmaktadır. "Engelsiz Eşit Erişim" projesinin tanıtım broşüründe de QR kod konularak Türkiye'nin imzaladığı insan hakları sözleşmeleri hakkında farkındalık oluşturulmuştur. Broşürleri aşığıdaki linkten inceleyebilirsiniz: <https://www.ied.org.tr/raporlar/>

Altyazılı Anonslar

Şehirlerarası otobüslerde, trenlerde, havabus gibi iç mekan ekranlarda durak isimleri yazmalı, istasyonlardaki sesli anonsların hareket sefer saatlerini gösteren LCD ekranlara yazılı olarak düşmesi gerekmektedir.

İETT otobüslerinde ekranlar yolculuk esnasında açık olmalı ve durağa geldiğinde görsel olarak uyarmalıdır. Marmaray içindeki ekranlarda çıkan yazılar da örnek verilebilir. TCDD Yüksek hızlı trenlerde istasyona yaklaşıldığında hangi istasyona geldiğini yazılı olarak belirten LCD ekranlar mevcuttur. Etkinlik alanlarında görsel yönlendirmelerin, şehirlerarası taşımada gidilen şehir, koltuk numarası gibi yazılı bilgilerin, elektronik levha vb. görsel bilgilendirmelerin olması gereklidir.

Kongrelerde Erişilebilirlik ve Stenograf

Kongre, seminer, toplantı gibi hızlı konuşulan yerlerde işitme engelli bireylerin konuşmalara yetişmesi ve anlaması zor olmaktadır. Bu soruna çözüm olarak 10 parmak hızlı klavye kullanan profesyonel kişilere palantypist-stenograf denilmektedir.

Bu kelime “palantype” markalı/isimli bir steno klavyesi türünden gelmektedir. Türkiye’de bu konuda hizmet üreten firmalardan biri olan Canlı Deşifre firması tarafından yapılan canlı deşifre / canlı altyazı işleminde kullanılan ana yöntem stenodur. ABD’de bu yönteme yaygın olarak stenografi (stenography) denilmektedir. Kullanılan steno makinasının adı da stenograph’tır. İngiltere’de palantype ismiyle üretilen makinenin kullandığı kendi yönteminden ötürü de palantypist ismiyle anılmaktadır. Amerikan yönteminde çalışanlara stenograf (stenographer), İngiliz yönteminde çalışanlara palantypist denilmektedir. Ancak bunların hiç biri meslek ya da işin adı değildir. Kullanılan yöntemler, makineler ve cihazlardır. Türkiye’de “stenograf” olarak kullanımı yaygındır. Geçmiş Osmanlı meclisine kadar uzanan stenografi mesleği mensupları günümüzde TBMM meclisinde görev yapmakta, konuşmaları hızlıca yazıya dökmetedirler.

“Canlı Deşifre” adlı firma bu alanda akla gelen firmalardan biri olup dikte edilen metinler eğer tek işitme engelli var

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

ise laptop ekranında, çok sayıda işitme engelli varsa projeksiyon perdesinde takip edilebilir. Böylece eğitim, kongre vb. ortamlarda hızlı konuşmalardan dolayı bazı cümleleri kaçırın işitme engelliler konuşma metinlerini okuyarak kaçırdıklarını tamamlamaya çalışır. Avustralya’da bir üniversitede bir dönem misafir öğrenci olarak bulunmuş olan biyonik kulak kullanıcısı üyemiz Ece SAYGI üniversite yönetiminin kendisi için “palantypist” sağladığını belirtmiştir. İstanbul Üniversitesi tarafından 15-16 Kasım 2018 tarihlerinde düzenlenmiş olan “Dünden Bugüne Engellilik” konulu Engellilik Araştırmaları Konferansında “Canlı Deşifre” firması stenografi hizmeti vermiştir. Sunumlarda yapılan sözlü anlatımlar yazılmıştır. Projeksiyon perdesinde görülen bu yazılar işitme engelli katılımcılar tarafından okunmuştur. İED üyelerinin katıldığı IFHOHYP toplantılarında hem stenograf hem de tercüman hizmeti bulunmaktadır. 14 farklı ülkeden 31 katılımcının, 3 konuşmacının katıldığı 2018 yılında İstanbul’da İED evsahipliğinde düzenlenen uluslararası işitme engelliler çalıştayında da bu hizmetler sağlanarak 4 günlük erişilebilir bir çalıştay düzenlenmiştir. BM Cenevre’de Engelli Hakları Komitesi toplantısında hem uluslararası işaret dili tercümanı hem de stenograf hizmeti ile stenograf hizmeti mevcuttur. Yazı ve tercüman komitenin üzerinde bulunan duvardaki büyük ekrandan izlenebilmektedir. Engelsiz Bilişim Kongrelerinde ödül alan proje ve hizmetlerin kongre katılımcılarına tanıtımlarında hem işaret dili tercümanı hem de altyazı yer almaktadır. Bu yönüyle engelsiz bir kongredir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

İndüksiyon Döngü Sistemi (İD)

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2020 yılında yayınlanan Erişilebilirlik Klavuzunda indüksiyon döngü sistemine şu şekilde yer verilmiştir:

“Özellikle hastane, adliye, emniyet müdürlüğü, valilik, kaymakamlık, belediye hizmet binalarındaki danışma bankoları ve noter gibi banko aracılığıyla hizmet verilen yerlerde en az bir bankoda çalışır durumda indüksiyon döngü sistemi sağlanmalıdır.

“Binada konferans, sahne sanatları; toplantı, sinema salonu gibi düz veya amfi düzeninde mahal bulunması halinde tekerlekli sandalye için ayrılan ve indüksiyon döngü sistemi bulunan alanlar işaretlenmelidir.” Kaynak: https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/54952/erisilebilirlik_kilavuzu.pdf

İD, toplu taşıma araçları, havalimanları, istasyonlar, bekleme alanları, okul, kamu bina, otel, konser salonu, tiyatro ve sinema, sergi salonu, kongre alanı, resepsiyonlar, vezne ve gişeler, otopark bariyerleri, camiler, acil durum butonları ve asansörlerde vb. tüm kamusal alanlarda kullanılmaktadır. Bu sistemin mevcut olduğunu işitme engelliye belirtmek için evrensel işitme engelli sembolü bulunan ve “Telecoil” teriminin simgeleyen “T” işaretli bir tabela yer almalıdır.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

“İşitme kayıplı bireyler, işitme cihazı veya biyonik kulak kullanmasına rağmen gündelik faaliyetlerini sürdürdüğü kapalı alanlarda, kalabalık ortamlarda ve hizmet noktalarında maruz kaldıkları arka plan sesleri ve çevresel gürültüler nedeniyle konuşmaları algılamakta zorluk yaşar. İD sistemleri, özel olarak geliştirilmiş bir amplifikatör aracılığıyla mevcut sesleri manyetik dalgalara dönüştürür. İşitme cihazı kullanıcıları, cihazlarında bulunan ‘telecoil’ mekanizması sayesinde bu manyetik dalgaları hiçbir ek ürüne gereksinim duymadan algılayabilirler. Böylece işitme cihazı, ortamdaki gürültüyü ya da boğuk sesleri değil, sadece İD sisteminden gelen manyetik dalgaları iletmeye başlar. Bu sayede kullanıcı, konuşan kişiyi hiçbir zorluk çekmeden dinleyebilir. “

Kaynak: <http://www.idturkiye.com/s-57-INDUKSIYON-DONGU-SISTEMLERI.html>

Erişilebilirlik izleme ve denetleme formlarında İD soruları olmasına rağmen eksiklikler bulunmaktadır. şöyle ki; işitme cihazı ve biyonik kulak kullananların kamusal alanlarda erişilebilirliğini sağlayan indüksiyon döngü sistemleri sinema salonları ve danışma bankoları için zorunlu hale gelmiştir. Ancak *“H.139 (bu soru sadece sinema salonları için cevaplanacaktır) bu mahal/mahallerde çalışır durumda indüksiyon döngü sisteminin sağlandığı, işaretlenmiş en az iki oturma yeri bulunmakta mıdır?”* diyerek en az iki oturma yeri ile kısıtlama yapılmıştır. Oturma alanının bile önceden belirlenmesi istenmiştir. Bu kısıtlama yanlış bir karardır.

Avrupa Birliği tarafından
finanslanılmaktadır.

İndüksiyon döngü sistemi diğer önemli alanlarda zorunlu olmamıştır. Örneğin en çok kullanılan kamusal alanlar olan ulaşım araçları, toplu taşıma araçlarında, konferans salonları, işlem gişelerinde indüksiyon döngü sistemi hakkında sorular olmaması eksiklidir. Oysa bu mekanlar ve alanlar işitme engelli bireyler tarafından en çok kullanılan kamusal alanlardır. Bir diğer konu İD sistemi mevcut olup olmadığı sorusu tek başına yeterli olmamaktadır. Uluslararası standartlarda kalibrasyon belgesi istenmesi şarttır. Sebebi de son beş yıldır ülkemizde merdiven altı kaçak elektronik kopya ürünler üretilmekte ve piyasaya sürülmektedir. Bu kaçak veya merdiven altı ürünlerinin en büyük riski ses patlaması yapma olasılığıdır. Anlık ses patlaması da akustik travmaya sebep olur ve işitme kaybı seviyesini arttırır. Kurumlar kalibrasyon belgesini bilmedikleri için indüksiyon döngü sistemi araştırırken bu belgeyi sormamaktadır. Bu durum da yukarıda saydığımız risklere davetiye çıkarmaktadır. Eskişehir ili Odunpazarı ilçesinde Hacı Hasan Camii'nde indüksiyon döngü sistemi döşenmiştir. Sağır bireyler için işaret dili ile cuma hutbesi verilmektedir. İşaret dili eğitimi almış din görevlisi müezzin olarak görevlendirilmiştir. Cuma namazlarında hutbe okunması sırasında metin imamın okuma hızına eř zamanlı olarak perdeye yansıtılmaktadır. Bu uygulamalar ile engelsiz örnek bir cami oluşturulmuştur. (Kaynak: Engellilerde Sosyalleşme ve İletişim Bağlamında İbadet Alanlarının Ulaşılabilirliği Hacı Hasan Camii Modeli rneği, Nebi KILIÇARSLAN Doktora Tezi Eskişehir, 2013)

Avrupa Birliği tarafından
finanslanılmaktadır.

Yardımcı Araçlar: Multi-Mikrofon, FM Sistemi

Sınıf gibi gürültülü ortamlarda işitme cihazları ve koklear implantlar öğretmeni anlamaya odaklanmakta yeterli olmamaktadır. Özellikle kaynaştırmalı eğitim gibi İD sisteminin olmadığı mekanlarda multi-mikrofon ve FM sistemi gibi öğrencinin anlamasına destek olan yardımcı cihazların kullanılması uzmanlarca tavsiye edilmektedir.

Frekans Modülasyonu (FM) iletişim teknolojisinde kullanılan bir modülasyon türüdür. Bu modülasyon türü 1933 yılında Amerikalı mühendis Edwin Howard Armstrong (1890-1954) tarafından geliştirilmiştir. Modülasyon yüksek frekanslı bir sinyalin kimi özelliklerinin iletilmek istenen bilgi sinyaline bağılı olarak değiştirilmesidir. FM sistemi, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan “Öğretmen Klavuz” kitabında yer almış olmuş olup aşağıdaki şekilde tanıtılmaktadır:

“...İşitme cihazı / biyonik kulak yalnızca konuşma seslerini değil, arka plandaki gürültüyü de yükselterek verir. Dolayısıyla ses kaynağına uzaklık arttıkça, özellikle gürültülü ortamlarda, konuşmayı ayırt etmek zorlaşır. Çocuğun konuşma ile ilgili önemli ipuçlarını almasına engel olan nedenlerin başında arka plan gürültüsü, konuşmacıya olan mesafe ve yankılanma gelir. FM sistem, dinleme koşullarının sıkıntılı olduğu durumlarda, konuşmayı anlamayı iyileştiren en etkin yollardandır. İşitme kayıplı öğrenci kişisel işitme cihazı yanında FM

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

sisteminden de faydalanabilmektedir. FM sistemi sesi kaynağından direkt olarak kulağa aktaran kablosuz bir sistemdir. Böylece işitme cihazı doğru amplifikasyonu uygular ve sesin, sanki konuşmacı çok yakın bir mesafeden konuşuyormuş gibi duyulmasını sağlar...”

Kaynak:

https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_03/05_113228_tmeengelllerretmenkilavuzktabi.pdf

FM sisteminin öğretmenlere yönelik bu klavuzda yer alması aynı zamanda bu yardımcı cihazların, FM sisteminin öneminin ve gerekliliğinin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilmiş olması demektir. FM sistemi kaynaştırmalı eğitimdeki işitme cihazı veya biyonik kulak kullanan öğrencinin öğretmene odaklanmasını kolaylaştıran, öğrenciye anlamasında destek olan bir cihazdır. Gürültüyü izole eden, daha net ses gelmesini sağlayan bu cihazın sağlık açısından hiçbir zararı yoktur. Cep telefonlarından bile daha az “sar” değerine sahiptir.

FM sistemi gibi çalışan, daha küçük versiyonu gibi olan multi-mikrofonlar bulunmaktadır. Konuşmalar net bir şekilde cihaz kullanan bireye gelir. Örnek olarak biyonik kulak kullanıcısı olan Onur CANTİMUR bir multi-mikrofonu 2019 yılında BM Engelli Hakları Komitesinin toplantısında simultane çeviri kulaklığının takıldığı jak girişine bir kablo ile takmıştır. Bu multi-mikrofon sayesinde üst katta simultane çeviri yapan tercümanın

Avrupa Birliği tarafından
finansé edilmektedir.

anlattıkları tercüman tıpkı Onur CANTİMUR'un yanında oturmuş ve çeviri yapıyormuş gibi daha net ve anlaşılır bir şekilde gelmiştir. Ancak bu yararlarına rağmen multi-mikrofon SGK tarafından halen karşılanmamaktadır. Dolayısıyla bazı veliler ve kullanıcılar bu yardımcı destek cihazlarına erişememektedirler. İED #FMSistemiŞart etiketi ile bu konuda farkındalık oluşturmaya çalışmakta, karşılanması için savunuculuk faaliyetleri yapmaktadır.

FM sistemi, multi-mikrofon gibi araçların MEB tarafından sağlanması zorunludur:

573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin "Özel eğitim araçları" başlıklı 27. maddesinde; "*Resmi okul ve kurumlarda engelli öğrencilerin ihtiyaç duyabileceği her türlü araç-gereç ihtiyaçları MEB tarafından karşılanacağı*" hükmü bulunmaktadır. Multi-mikrofonun veya FM sisteminin kaynaştırmalı eğitimde kullanımı zorunlu olmalıdır. Bazı öğretmenler çeşitli sebeplerle (cihazı yanlışlıkla bozaram, ağırlık yapıyor vb. gibi) bu cihazı kullanmaktan çekinmektedirler. İED, 2019 yılında İstanbul İl Millî Eğitimi Müdürlüğü Maarif Müfettişleri AR-GE Çalışma Birimi tarafından Halıcioğlu İşitme Engelliler Ortaokulu'nda düzenlenen çalışmaya katılmış olup, "destek eğitim odası" gibi bir genelge çıkartılmasını, talep halinde multi-mikrofon ve FM sisteminin öğretmen tarafından kullanılmasının zorunlu olması önerisinde bulunmuştur.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Grafik tasarımlar (Yönlendirici tabela-levhalar)

Görsel bilgi ve yönlendirmeler oldukça önemlidir. Çünkü levhalar, tabelalar sağır bireyleri, işaret dili bilmeyen insanlara yer tarifi sormaya mecbur bırakmaz. Tabelada piktogram olmalı, sade bir yazım dili kullanılmalıdır. Renk seçimlerine dikkat edilmelidir. Örneğin siyah gibi koyu renk bir zemin üzerine yazı yazılıyorsa ters olan beyaz gibi açık bir renk kullanılmalıdır. Taşıtlar, konser-sinema gibi alanlarda koltuk numaraları gibi bilgilendirici levhalar yer almalıdır.

TİD Tercümanlı Elektronik Tabelalar

Anadolu Kültür Eğitim Spor Yardımlaşma Derneği'nin (AKES-DER) önerisi ile Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Araştırma Hastanesi çocuk acil servisinde uygulanan projede LCD ekranlarda yer alan işaret dili tercümanlı videolu yön gösteren elektronik tabelalar konulmuştur. Rize'de hayata geçirilen bu proje ile sağır bireylerin refakatçı olmadan sağlık hizmetlerine ulaşması sağlanmaktadır. LCD ekranda tercümanın yanında ayrıca altyazı ve görsel de yer almaktadır. Ayrıca okuma yazması olmayan sağır bireyler için yazılı tabelaların işaret dili tercüman fotoğrafları olan tabelalar da konulmuştur. Örneğin "Tapu Müdürü" yazan bir tabelanın altında yanyana duran işaret dili tercümanlı fotoğraflar ile ünvanın görselli versiyonu konulmuştur.

Avrupa Birliği tarafından
finansé edilmektedir.

Türkçe Üst Yazı

Tiyatro sahnelerinde konuşmaların okunabileceği üst yazı ekranı bulunmalıdır. Harbiye Muhsin Ertuğrul Sahnesindeki uygulama iyi örneklerden biri olarak verilebilir. Bazı özel tiyatrolar, sahnede bir köşede çeviri için işaret dili tercümanı sağlamaktadırlar. (Kaynak: <http://www.gazetekadikoy.com.tr/kultur-sanat/isitme-engelliler-icin-tiyatro-h13260.html>) Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Meslek ve Sanat Eğitimi Kursları'nda (KO-MEK) eğitim alan işaret dili kursiyerlerinden oluşan tiyatro ekibi, ses ve aynı anda işaret dilini kullanarak oyun sahnelemiştir.

KÜLTÜR VE SANAT ÜRÜNLERİNDE ERİŞİLEBİLİRLİK

Türkçe Altyazı ve Ayrıntılı Altyazı

Altyazı, BM Engelli Hakları Sözleşmesi 21. Madde “Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim” hakkı kapsamında sağır bireyler, işitme engelli bireyler ve alandaki stk’lar tarafından en çok talep edilen ihtiyaçlardan biridir. İED üyesi Serdar UZUN’un 2013 yılında hazırladığı “*Türkçe Altyazı İle Sessizliği Noktayalım*” adlı belgeseli bu adresten altyazılı izlenebilir: <https://player.vimeo.com/video/66774893>

Altyazı, elektronik ortamda gösterilen yayınlardaki konuşmaların yazılı olarak okunabilmesi demektir. Ancak ayrıntılı altyazıda sadece konuşmalar değil arka plandaki

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

sesler de yazılı olarak ifade edilir. Örneğin bir filmde bazı sahnelerde “kapı zili sesi” “gökgürültüsü sesi” gibi yazılı betimlemeler yapılır. 11 Ekim 2019 tarih 30915 sayılı resmi gazetede “Sağırların, İşitme Ve Görme Engellilerin Yayın Hizmetlerine Erişiminin İyileştirilmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” yayınlanmış olup ayrıntılı altyazı, işaret dili, işitme engelli, sağır tanımları ve standartları yer almıştır. Resmi gazete internet adresi aşağıda olup incelenebilir:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/10/20191011-15.htm>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü Sinema Destekleme Kurulu'nun 2009/1 Sayılı Kararı mevcuttur. Sinema Destekleme Kurulu, 21 Nisan 2009 tarihinde Ankara'da toplantıda, desteklemeye ilişkin ilke kararlarını görüşmüş ve kararlar almıştır. Destekleme Kurulunca; 22. madde ile desteklenen filmlerde görme özürlüler için sesli betimleme seçeneği, işitme özürlüler için ise **Türkçe altyazı seçeneği kullanılması yönünde “tavsiye kararı”** alınmıştır.

Başka Dilde Aşk, Fetih 1453, Atlıkarınca gibi Türk filmleri vizyonda altyazılı olarak gösterilmiştir. Ancak tavsiye yetmemektedir. Çünkü zorunlu olmadığı için yapımcılar isterlerse koymamaktadırlar. Vizyondaki Türk filmlerinde Türkçe altyazılı seansların zorunlu olması gereklidir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Canlı Yayında Altyazı ve Sağır Tercüman

Canlı yayınlarda da altyazı mümkündür. Arka planda çalışan stenograflar konuşmaları dinleyerek yazabilirler. Örnek olarak 8 Temmuz 2020 tarihinde Güney Afrika'da SACB adlı TV kanalında Güney Afrika Sağlık Bakanı'nın Kovid-19 hakkında konuşmasını Ayesha Ramjugernath adlı sağır tercüman işaretiline çevirmiştir. Canlı yayın sırasında konuşmalar stüdyoda bir stenograf tarafından yazılmıştır. Bu yazılar bir prompter cihazına aktarılmıştır. Sağır tercüman canlı yayın sırasında bu prompterden yazıları okuyarak işaretiline çevirmiştir. Ayrıca bu yazılar programda altyazı olarak da görülmüştür.

Engelsiz Filmler Festivali

Engelsiz Filmler Festivali, her yıl Türkiye ve dünya sinemasının en iyi örneklerini; işitme engelli sinemaseverlerin erişimine uygun olarak sunmaktadır. Filmlerde hem altyazı hem de tercüman yer almaktadır.

Türkçe Altyazı Duyarlılık Ödülleri

Toplumda erişilebilirlik konusunda farkındalık oluşturmak için Türkiye'de ilk defa Türkçe altyazı ödül töreni İED tarafından 2011 yılında düzenlenmiştir. "Duyarlılık Ödülleri" adıyla Bakırköy Belediyesi Yunus Emre Kültür Merkezi Müşfik Kenter Sahnesi'nde tören yapılmıştır.

<http://www.yasadikca.com/turkce-altyazi-duyarlilik-odulleri-7211>

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

<http://www.beyazperde.com/haberler/filmler/haberler-16997/>

<https://www.sabah.com.tr/yasam/2011/05/14/en-duyarli-gazeteci-odulu-sabah-muhabirine>

<https://www.haberler.com/turkce-altyazi-duyarlilik-odul-toreni-2722785-haberi/>

Canlı Talk Show Programında Tercüman

Tanınmış TV programcısı ve yazar Okan BAYÜLGEN'in sunduğu “Dada Dandinista” adlı canlı yayınlanan TV programında sağ alt köşede işaret dili tercümanı yer almıştır. Bu hizmetin tercüman olması zorunlu olan yönetmelikten önce uygulanmış olması takdire şayandır.

BİLİŞİM ERİŞİLEBİLİRLİĞİ

Bilişim erişilebilirliği ülkemizde yeni yeni farkedilmeye ve yaygınlaşmaya başlayan bir haktır.

*“... İnternet sitesi erişilebilirliği ise, hedef kullanıcı kitlesinin tamamının internet sitesine erişebilmesi, siteyi kullanabilmesi ve site içeriğini anlayabilmesi olarak ifade edilmektedir. Diğer bir ifadeyle, internet siteleri, belirli bir kullanıcı kitlesine değil engelli, yaşı gibi farklı kullanıcı kitlelerine de hitap edecek tasarım ve içeriğe sahip olmalıdır. İnternet siteleri geliştirilirken, görme, işitme, konuşma, fiziksel, algılama, sinirsel vb. engellere sahip kullanıcıların internet sitesine **sorunsuzca erişebilmesi ve işlemlerini gerçekleştirebilmesi** beklenmektedir...”*

Kaynak: <https://kamis.gov.tr/erisebilirlik-nedir/>

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu, bu konuda 2011 yılından beri başta kamu kurumları olmak üzere kurumlar arası işbirliğinin gelişmesi ve farkındalık sağlanması için çalışmaktadır. Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nde görev yapan Doç. Dr. Öğr. Üyesi Sayın Mustafa Özhan KALAÇ koordinatörlüğünde düzenlenen 2018 ve 2019 yıllarındaki Uluslararası Engelsiz Bilişim Kongreleri'nde İED adına Onur CANTİMUR katılıp sağır ve işitme engelli bireylerin bilişimde erişilebilirlik ihtiyaçları hakkında sunumlar yapmıştır. İED, engelsiz bilişim platformu üyesidir.

Web Sitelerde Erişilebilirlik

Web sitelerde erişilebilirlik standartları için Kamis rehberi incelenebilir. Bu rehber Tübitak tarafından hazırlanmakta ve güncellenmektedir. Aşağıdaki adresten incelenebilir:
<https://kamis.gov.tr/kamis-rehberi-v-2/>

Telefon kullanamayan sağır ve işitme kayıplı bireyler için web sitelerde aşağıdaki tedbirler yer almalıdır:

1. E-posta ve iletişim formu konulmalıdır.
2. Acil görüşme gerektiren durumlar için sağ alt köşede sabit bir şekilde, java gibi açılır pencereli eklentilerle online chat paneli konulmalı ve operatör/çağrı merkezi görevlisi ile yazışma seçeneği sunulmalıdır.
3. Bir whatsapp numarası ile mesaj atma, yazışma imkânı, işaret dili bilen bir çağrı merkezi görevlisi/operatör ile görüntülü iletişim imkânı sunulmalıdır.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Web sitede içeriklerinde erişilebilirlik

Sağır bireyler anadilleri işaret dili olduğu için yazılı metinler erişilebilir değildir. Bilgiye erişim engelli hakları sözleşmesindeki maddelerden biridir. Kamuya sunulması amaçlanan bilgiler, web sitelerdeki içerikler “erişilebilir formatlarda” (Türk işaret dili videolu versiyonları) olmalıdır. İyi örneklerden biri olarak ÖSYM’nin işaret dili tercümanlı ve altyazılı sınav başvuru videoları mevcuttur.

Sağır bireyler için web sitede tercümana erişim

Web sitelerde canlı tercüman hizmeti varsa “el Şeklinde” bir ikon ile vurgulanmalıdır. Bu ikon anasayfada hemen görülebilecek yere konmalıdır. Örneğin e-devlet.gov.tr web sitesinde işaret dili tercümanı hizmeti olmasına rağmen “E-devlette engel yok” gibi soyut kavramlar bulunan bir isim ile bağlantı verilmektedir. “TİD Tercüman Var” Şeklinde daha basit, net başlıklar kullanılmalıdır.

Seminer Slaytlarında, Eğitim Videolarında Erişilebilirlik

AKUT’un EDUCEN projesi kapsamında yürütmüş olduğu saha çalışmalarında İED yelerinin nerileri ile deprem eğitim içerikleri sadeleştirilmiştir. Deprem hazırlık, deprem sırasında, deprem sonrasında neler yapılması gerektiği ile ilgili eğitim slaytlarında videolara altyazı ve sağ alt kısma işaret dili tercümanı konulmuştur.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Sınavlarda Erişilebilirlik

Soruların yapılandırılmış olması gerekmektedir. Sağır bireyler deyim gibi soyut kavramları anlamakta zorluk çekmektedir. Türkçe dil bilgileri kısıtlı olduğundan paragraf sorularını, uzun yanıt şıklarını kavramakta zorlanmaktadırlar. EKPSS’de işitme engelli adaylara ayrı kitapçık verilmektedir. Ancak EKPSS ile atanan öğretmen adayları KPSS ile atanan ve işiten adaylarla aynı şartlarda adaylık kaldırma sınavına (AKS) girmektedirler. Bu sebeple paragraf sorularını kavramakta zorlanıp 42, 48 gibi puanlar alan ve AKS’yi geçemeyen işitme engelli öğretmen adayları mevcuttur.

E-Sınav, Tercümanlı Görüntülü Soru Bankalı Sınav

Ehliyet sınavlarında yazılı motor sorularını sağır bireyler anlamakta ve kavramakta zorlanmaktaydı. Dolayısıyla ehliyete erişememekteydiler. Motorlu taşıtlar sınavındaki sorunlar için İED eski genel sekreterimiz ve velimiz Sevgi YÜKSEL oğlu Tolga DİZDAR’ın ve sağır üyelerin ehliyet sınavlarındaki sorunları için Ankara’daki karar vericilere bir çok kez sorunları ve çözüm önerileri içeren yazılar göndermiştir. Derneğin bazı sağır üyeleri üst üste 3 defa yazılı sınavı geçemeyince dava açılması dahi planlanmıştır. Bu sorun hakkında Sevgi YÜKSEL 27 Ocak 2014 tarihinde muhabir Nilay VARDAR’a röportaj vermiştir: <http://bianet.org/bianet/toplum/153079-ısitme-engellilere-ehliyette-motor-surprizi>

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Bugün Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sorular işaret diline çevirilmiştir. E-sınav yazılı mı, işitme engelli adayları tanımlayacak şekilde düzenlenmiştir. E-sınav yöntemiyle yapılan sınavda sağır bireyler elektronik tabletlerde soruların işaret dili çevirisini görüp yine tabletlerde yanıt şıkları nı seçmektedirler. Sağır bireyler ilk defa 2016 yılında düzenlenen e-sınav yöntemiyle Motorlu Taşıtlar Sürücü Kursiyerleri Sınavları'na girerek ehliyete erişmeye başlamışlardır. Sağır adaylar için soru havuzu oluşturulmuştur. Hazırlanan soru paketleri, işaret dili tercümanları, öğretenler eşliğinde tekrar gözden geçirilerek, işaret diliyle anlatıma en uygun hale getirilmiştir. Yüzlerce sorunun işaret diliyle anlatıldığı video çekimleri yapılmış. Hazırlanan sorular ve işaret diliyle anlatım videoları, e-sınav uygulamasının yapıldığı bilgisayarlarda yazılıma entegre edilmiş. MTSKS e-sınav uygulama kılavuzu işaret diline çevrilmiş, video görüntüsü sisteme dahil edilmiştir. Sınava giren adaylardan İrem Karakaya (26), daha önce 4 kez yazılı sınavı girdiğini ve başarılı olamadığını ifade ederek, şunları kaydetmiştir: *"İlk defa böyle bir sistemde sınavı gireceğim. Bu çok güzel bir sistem. Bunun için emek harcayan herkese çok teşekkür ederim. Bizim işaret dilimize çevrilen sorular yazı ve videoyla desteklenmiş. Çok büyük kolaylık. Ayrıca anlamadığımız noktalarda da işaret dili uzmanı arkadaşları görevlendirmişler. Her şeyi düşünmüşler."* (Kaynak: <https://www.memurlar.net/haber/584263/meb-den-isitme-engelliler-icin-e-sinav.html>)

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Sağır ve işitme engelli adaylar, soruların işaret diline çevrilmiş videolu anlatımını kendi ekranlarında seçerek görüntüleyebilmektedir. Bu özelliğin kullanılabilmesi için adayın engel durumunun sınav tarihinden en az 2 gün önce MEBBİS MTSK modülüne “İşitme ve Konuşma Engelli” olarak işlenmesi gerekmektedir. Bu süre içerisinde engel durumu “İşitme ve Konuşma Engelli” olarak işlenmeyen adayların sınav soruları işaret diline çevirme özelliği olmadan ekrana gelecektir. Kaynak: https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_01/10141843_2019_MTSK_EKILAVUZ.pdf

Bu uygulamanın EKPSS (Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı) gibi merkezi sınavlarda da uygulanması için İED savunuculuk faaliyetleri yapmaktadır.

Yükseköğretimde Erişilebilirlik

Sağır bireylerin eğitim hizmetlerinden sınav ortamına kadar tüm alanlarda erişiminde işaret dili tercümanı desteği şarttır. Örnek olarak Bakırköy Belediyesi ve İED ortaklığında düzenlenen üniversiteye hazırlık kurslarında 2010-2011 dönemindeki ilk kursta öğretmen Kenan ZÜALOĞLU'nun yanında bulunan işaret dili tercümanı Ayşe Muhterem AYDOĞDU'nun çevirisi ile 20 sağır bireyin 8'i üniversiteyi kazanmıştır. Her kursta başarı artmıştır.

Yükseköğretimde sağır bireylere uygun sınav şartları ve ortamlar ile “fırsat eşitliği” sağlanmalıdır. Bu konuda güncel bir örnek olarak Koç Üniversitesi'nde sözleşmeli öğretim görevlisi olarak çalışan sağır akademisyenimiz

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Hasan DİKYUVA, eğitimine ve kariyerine devam edebilmek için doktora ve akademik kadrolarda zorunlu olan YDS ile ALES'in işaret dilinde düzenlenmesini istemiştir. Aandolu Ajansı ile yapılan röportajda anadilde tez savunma talebini aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

*"Türkiye'de üniversite sonrası eğitimine devam edebilen herhalde bir tek ben varım. İşaret dili konusunda ise mücadelem devam ediyor. Ancak YDS ve ALES, bu şekilde kalırsa bir sağırın doktora yapması asla gerçekteşmeyecek bir hayal olarak kalacak. Oysa akademik sisteme dahil olabilirsek, sağır olmamızdan ötürü çok iyi bildiğim, bizzat yaşadığım sorunların çözümlmesine de katkıda bulunabileceğim. Neden bu görülmüyor? Tüm sağırların önünü açmak, yollarında ilerlemelerine imkan vermek lazım. Türkçeyi ana dili olarak konuşan ve duyanlar, ALES'e girdiğinde bilgi birikimine göre başarılı olur. Çünkü ana dili Türkçedir. ALES'e giren bir işitme engellinin ya da sağırın başarılı olması neredeyse imkansız. **Çünkü bizlerin ana dili Türkçe değil, ana dilimiz işaret dili. Türkçe, ikinci dilimiz. Bizlere ana dilimiz işaret diliyle sınav yapılırsa sonuç daha farklı olacaktır. Keşke soruları işaret diliyle yanıtlayabilirsek. Kesinlikle kazanırdık. Olması gerekenin özel yetenek sınavı olduğunu düşünüyorum. Sorular, işaret diliyle sorulabilir, cevaplar da işaret diliyle alınabilir. Sağırlara akademi dünyasında başarılı olmaları için bu fırsat verilmeli. YDS de üçüncü dilimizde yani İngilizcede yapılıyor. YDS için de Türk işaret dilinde sınav yapılabilir veya özel yetenek sınavı açılabilir. Yetkililere bunu***

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

yapmamız lazım diye çok söyledik ama değişip değişmeyeceğini bilmiyorum. Bu konuyla ilgili çok fazla mücadele verdik. ALES ve YDS çok büyük bir sıkıntı. Konuşamadığımız ve duyamadığımız bir dilde sınav kararı gözden geçirilmeli."

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/sessiz-akademisyenden-yoke-isaret-diliyle-ales-yds-cagrisi/1727957>

Amerika Birleşik Devletleri'nin başkenti Washington'da bulunan Gallaudet Üniversitesi, işitme engelli ve işitme güçlüğü çekenler için federal bir özel üniversitedir. Erişilebilirlik hizmetleri arasında "Official University functions (Convocation, Commencement, dissertation defenses, etc.)" bulunmakta olup sağır öğrencilerin tez savunması işaret dili ile kabul edilmektedir.

UZAKTAN EğİTİMDE ERİŞİLEBİLİRLİK

Uzaktan eğitimde de sağır bireyler için erişilebilirlik olması şarttır. Aksi halde sözlü anlatımları anlayamayacaklardır.

Kamuda iyi örnekler:

Cumhurbaşkanlığı işitme engelli kamu personellerine yönelik engelsiz eğitim videoları hazırlamıştır. İşitme engelli memurların faydalanması amacıyla resmi yazışma ortamları, gizlilik dereceli belgeler gibi eğitim videolarında işaret dili tercümanı yer almaktadır. İncelemek için: <https://www.tccb.gov.tr/resmiyazisma/engelsiz/>

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Sivil Toplumda iyi örnekler:

Anlatan Eller tarafından hazırlanan işaretili anlatımlı ve altyazılı matematik dersi videoları, Dem Derneği tarafından Türkçe Dil bilgisi iyileştirmek için hazırlanan işaretili anlatımlı ve altyazılı “İyiye İşaretili” adlı web sitesi uzaktan eğitimde iyi örnekler arasında sayılabilir.

Uzaktan Toplantılarda Erişilebilirlik

Kovid-19 sürecinde önem kazanan uzaktan toplantılarda sağır bireyin katıldığı toplantılarda bir işaretili tercümanı görev yapmalıdır. İşaretili bilmeyen ancak konuşmalarda anlamakta zorlanan bireyler için sunum sırasında “Google Dökümanlar” açılıp sesli yazım özelliği kullanılarak konuşmaların dikte edilmesi sağlanabilir.

YOLCU TAŞIMACILIĞI HİZMETLERİNDE İYİ ÖRNEKLER

Türk Hava Yollarında sağır ve işitme engelli yolcular için aşığıdaki hizmetler sunulmaktadır:

Miles&Miles ile indirimli bilet kolaylığı:

Miles&Miles ile engelli yolculara sunulan indirimlerde her uçuşta belge göstermelerine gerek kalmamaktadır. Bunun için sağır ve işitme engelli bireylerin sadece bir kereliğine engelli belgeleriyle birlikte Miles&Smiles üyesi olmaları yeterlidir. Bu sayede engelli yolcular ve refakatçileri belge göstermeden iç hatlarda %20 indirimden ve dış hatlarda %25 indirimden

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

faýdalanmaktadır. Ayrıca online kanallarda acenteler, satış ofisleri, web sitesi, mobil uygulama ve çağrı merkezi üzerinden yolculara iç hat ve dış hat engelli indirimli bilet düzenlenebilmektedir. Miles&Smiles kaydı ile otomatik hale getirilen süreç ile engelli indiriminden faydalanmak isteyen yolcu her biletleme işlemi için satış ofisine gitmek zorunda kalmamaktadır.

Tercüman destekli uzaktan hizmet:

<https://www.turkishairlines.com/tr-tr/> adresli THY Web sitesi anasayfada en altta “Görüntülü Çağrı Merkezi” butonuna tıkladığında <https://chat.thy.com/> adresine gitmektedir. Kamera ve mikrofon varsa görüntülü görüşme ile işaret dili tercümanı desteği alınmaktadır.

İşaret dili bilen personeller:

Check-in’de yer hizmetleri personelleri ve uçak içerisinde kabin personelleri işaret dili ile hizmet sunmaktadır. İşaret dili bilen personeller sağır bireyler tarafından farkedilmek için “işaret dili konuşuyorum” yazılı bir rozet kullanmaktadırlar.

Uçak içinde erişilebilir uygulamalar:

İşitme engelli yolcular için işaret dili animasyonlu bir karakter ile uçak içi eğlence sisteminde tanıtım ve yönlendirme videosu sunulmaktadır. Uçak içi emniyet videosu işaret diline çevrilmiştir.

Hizmetler hakkında erişilebilir tanıtım videosu:

İşitme engelli yolcular için THY web sitesinde bulunan seyahat deneyimi videosunda işaret dili tercümanı ve altyazı mevcuttur.

Link: <https://www.turkishairlines.com/tr-tr/bilgi-edin/hasta-ve-engelli-yolcular/>

Kovid-19 Hakkında Tercüman Destekli Bilgilendirme

İGA Havalanında alınan Kovid-19 tedbirleri videosunda işaret dili tercümanı yer almıştır. Havalimanındaki LCD ekranlarda yayınlanmıştır. Demiryollarında iyi örnek olarak YHT’de vagonların içlerinde bulunan LCD ekranlarda varış yapılan istasyonun adı belirtilmektedir.

MOBİL UYGULAMALAR

Mobil uygulamalarda mümkünse ikonlar kullanılmalı, buton isimlerinde ve içeriklerde günlük sade dil kullanılmalıdır. İşaret dili tercümanı hizmeti varsa kolay fark edilebilecek bir yerde bir el ikonu ile belirtilmelidir. Sağlık Bakanlığı tarafından geliştirilen “ESİM”, İçişleri Bakanlığı tarafından geliştirilen “Engelsiz 112” gibi işaret dili tercümanı ile canlı görüntülü görüşme yapılabilen ve mesaj yazılabilen mobil uygulamalar iyi örneklerdir.

Mersin Büyükşehir Belediyesi’nde uygulanan bir hizmet ile sağır birey karşısındaki kamu görevlisi ile iletişim

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

kuramadığında 0533 360 27 03 numaralı hattı goruntulu olarak arayıp Engelliler Dairesi Başkanlığı'nda gorevli işaret dili bilen personel tarafından iletişim desteği ve hizmet sağlanmaktadır.

SEĞ DİKTE EDEN PROGRAMLAR

Uzun konuşmaları işitme engelli birey anlamakta zorlanıyorsa dikte eden programlar kullanılabilir. Piyasada bir çok ozel yazılım mevcuttur. cretsiz yazılımlara rnek olarak “Google Dokumanlar” da veya “Google Slaytlar” da konuşmacı notlarında konuşarak dikte ettirilebilir. Uzaktan toplantılarda slayt olarak “google dokumanlardan” boş bir belge açılıp st mende “araçlar/sesle yazma” mensnden veya Ctrl+stKrktr+S tuşlarına basarak bu zellik aktif edilerek konuşmacı anlatırken bir nevi canlı dikte hizmeti olması sağlanabilir.

WHATSAPP

Populer mobil uygulamalar arasında yer alan whatsapp uygulaması sağır ve işitme engelli bireylerin hayatını oldukça kolaylaştırmıştır. Hem yazışma hem de goruntulu goruşme yapabilmekte, işaret dili videosu gonderebilmektedirler. Bu sebeple çeşitli kurumlar whatsapp hizmeti vermeye başlamıştır.

Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sağır bireylere ynelik aşağıdaki numaraları hizmete sunmuştur:

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

0549 381 0 183: Şiddet, taciz, istismar gibi olaylar için haftaıçi ve haftasonu belirli saatlerde işaretil dili tercümanı hizmet vermektedir.

0549 441 2 144: Engelli maaşı, nakit yardımı, kömür yardımı sadece haftaıçi belirli saatlerde işaretil dili tercümanı hizmet vermektedir.

0501 183 0 183 hat üzerinden de 7/24 ALO 183 Sosyal Destek Hattına ulaşabilir. ALO 183 üzerinden ihmal, istismar, şiddet vakaları, sosyal hizmet modelleriyle ilgili başvurular değerlendirilmektedir.

0552 153 0 034: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Beyaz Masa Whatsapp hizmeti olup sorun ve talepler bildirilmektedir.

0507 321 82 33: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları whatsapp hattı olup tren seferleri hakkında bilgi alınabilir, sorunlar iletilebilir.

0541 888 01 84: Sağlık Bakanlığı'nca Korona virüsle mücadele kapsamında, "Sağlık Bakanlığı İletişim Merkezi (SABİM) 184 whatsapp danışma hattıdır.

0542 477 01 34: Üsküdar Kaymakamlığı Vefa İletişim Sosyal Destek hattı ile yardım talepleri iletilmektedir.

0538 224 40 83: İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği whatsapp üzerinden sorun ve talepleri almaktadır.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

BANKACILIK HİZMETLERİ

XTM-ATM

Kuveyt Turk tarafından hizmete sunulan XTM’de sağır bireyler bir tuşa basarak işare t dili tercümanına video-konferans yolu ile erişmekte ve bankacılık işlemlerini tercüman aracılığıyla yapmaktadırlar.

İşare t Dili Menülü Atm

Brezilya’da Bradesco adında banka tarafından sağlanan ATM hizmetinde dil seçenekleri arasında işare t dili de görölmektedir. Bu seçenek tıklandığında menüleri işare t diline çeviren animasyon bir karakter çıkmaktadır.

Bankolarda Uzaktan İşare t Dili Tercümanı

Kanada Ottawa’da faaliyet gösteren SLIAO adında bir firma bankolarda LCD ekran aracılığıyla sağır müşteri ile firma çalışanları arasında çeviri hizmeti sağlamaktadır.

Kaynak: <https://sliao.ca/vri/how-can-you-connect-with-deaf-customers-when-you-dont-know-sign-language/>

ELEKTRONİK ÜRÜNLER

Telefon, çamaşır makinası gibi ürünlerde alarm çaldığında ışık ile uyarı vermelidir. Örneğ in Apple iphone marka telefonda işitme engelli erişilebilirliği için biri aradığında ışık yanmaktadır. Arayan kişiye göre uzun veya kısa titreşimler ayarlanmaktadır. Kullanma klavuzları QR kod ile içeriklerin işare t dili tercüman videolu versiyonuna

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

ulaşılmalıdır. Belirlenen saatte uyanmakta zorlanan sağır bireyler için titreşimli bileklikler mevcuttur. Uzun konuşmaları anlamakta veya yetişmekte zorlanan işitme engelli bireyler için iphone SMS mesaj yazma kısmında sağ tarafta yer alan mikrofona tıklayarak konuşmalarınızın yazıya dđnuřmesini sağlayabilirsiniz. Bu yazıları işitme engelli bireye gđsterebilirsiniz.

İNSANİ RİSK VE ACİL DURUMLARDA ERİŞİLEBİLİRLİK

BM Engelli Hakları Sđzleřmesi 11. Madde ile Tđrkiye'nin acil insani durumlar ve risk durumlarında engellilerin korunması ve gđvenliđinin sağlanması için gerekli tedbirleri alma yđkumlđlđđđ bulunduğudur.

Erişilebilir Alarmlar

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Mđdrlđđđ tarafından 2020'de yayınlanan erişilebilirlik klavuzunda işitme engelliler için erişilebilir alarmların önemine ve gerekliliğine izedle aşağıdaki şekillerde yer verilmiştir.

“Acil durum iletişiminin yalnızca ses ile sağlanması, işitme veya konuşma engelli kişilerin gđvenliđini tehlikeye dđřerebilir.

9.1.1. İŐİTİLEBİLİR ALARMLAR *İşitme yeteneğini kısmen kaybetmiş (az işiten) kişilerin dikkatini çekecek etkinlikte ve 10.000 Hz'in altında bir frekansta olmalıdır.*

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

9.1.2. GÖRÜLEBİLİR ALARMLAR Binalarda, uyuyanlar ve işitme engelliler için acil durumlarda harekete geçerek sinyal verecek veya mevcut ışığı belirgin şekilde yükseltecek şekilde görülebilir alarmlar bulunmalıdır. İşitme engelliye karanlık odada derin uykudan uyandıracak ışık miktarı ve cinsi, odanın büyüklüğü, yer değişimi, mesafe, parlama çapı gibi faktörlere göre değişir. 150 watt'lık flaşlı ışık bazı durumlarda yeterli olabilir.

9.1.3. TITREŞİMLİ (VİBRASYON) ALARMLAR Bu tür alarmlar engelliler ve yaşlıların dikkatini çekecek ve uyuracak derecede mekanik bir enerjinin vücuda iletilmesi şeklinde olmalıdır. Acil durumlarda, bu sistemler görme ve işitme engelliler ve uyuyanları harekete geçirecek şekilde ayarlanmalıdır.”

Kovid-19 Salgınında Erişilebilirlik ve Savunuculuk

2019 yılının sonlarında Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan Koronavirüs (Kovid-19) virüsü dünyayı sarsmış ve ülkemizi de dolayısıyla sağır ve işitme engelli bireylerimizi etkilemiştir. Örneğin Sinop'lu üyemiz Gül GENÇ hastanedeki zorunlu kontrolünde maske sebebiyle doktorunu anlayamadığını belirtmiştir. Sağır ve işitme engelli kamu personeli üyelerimiz maskeler sebebiyle ofislerindeki çalışma arkadaşlarının, vatandaşların dudaklarını okuyamadıklarını, anlamakta zorlandıklarını belirttiler. Ancak Isparta Belediyesi, Avcılar Belediyesi gibi belediyeler tarafından sınırlı sayılarla şeffaf maske üretilip

Avrupa Birliği tarafından
finansé edilmektedir.

İED'e bağışlanmıştır. şeffaf maskelerin ilgili devlet kurumları tarafından ürettirilip Aile Sağlık Merkezlerindeki doktorlar, hastanelerdeki danışma görevlileri, yoğun bakım sorumluları başta olmak üzere sağlık çalışanlarına, sosyal hizmetlerdeki danışma görevlileri, işaret dili tercümanları, vefa sosyal destek görevlileri gibi çalışanlara gönderilmesi gereklidir.

11 Mart 2020 tarihinde ilk vakanın resmi olarak duyurulduğu Kovid-19 salgını sürecinde İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği'nin sağır ve işitme engelli bireylerin erişilebilirliğine yönelik olarak yaptığı hak temelli çalışmalardan örnekler aşağıda yer almaktadır:

16.03.2020 – İşaret Dili İle Uyarı Videosu

İşaret dili tercümanlı bir video ile farkındalık oluşturulmuştur. Güvenlik ve yayılımın azaltılması açısından mümkünse evde kalmak gerektiği anlatılarak elleri yıkamak, el temasından kaçınmak gibi tavsiyeler verilmiştir.

31.03.2020 - Bilgiye Erişim Hakkının Uygulanması

Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip ERDOĞAN tarafından Kovid-19 tedbirlerinin açıklandığı "Ulusa Sesleniş" tv programlarının sağır bireyler için erişilebilir olması talep edilmiştir. İED bir bildiri hazırlayıp 20 stk'nın imzası ile birlikte kamuoyuna sunarak BM EHİS "Bilgiye Erişim Hakkının" uygulanması için savunuculuk yapmıştır. Daha sonra ulusa seslenişte sağ alt köşede işaret dili tercümanı standart olarak gözükmüştür.

18.04.2020 – Erişilebilir ve Uzaktan Kovid-19 Eğitimi

İED, ilk kez Zoom programıyla işaret dili ile uzaktan bir seminer gerçekleştirmiştir. 19 sağır, 1 işiten-tercüman toplam 20 bireyin katıldığı bu seminerde Koronavirüs bulaşma yolları, korunma yolları, Engelsiz-112 uygulaması, Vefa Sosyal Destek'tan yardım talebi, eczanelerden ücretsiz maske temini gibi konular İED YK Üyesi Murat DOKUMACI tarafından işaret dili ile anlatılmıştır. Seminerin kaydını izlemek için adres: <https://youtu.be/AZY7o7q6Vnw>

24.05.2020 – Sağır Bireylere Şeffaf Maske Temini

Isparta Belediyesi İSMEK tarafından üretilen İED'e hediye edilen 100 adet şeffaf maske, sağır ve işitme engelli bireylerin dudak okuyabilmeleri için işitme engellilerin aile bireyelerine, İstanbul'da görev yapan 1 resmi işaret dili tercümanına, işaret dili bilen 1 özel psikologa, 1 özel rehabilitasyon merkezinde çalışan 4 işitme engelliler öğretmenine gönderilmiştir.

07.08.2020 – Kovid-19'da Tutum ve Davranış Rehberi

Kovid-19 sürecinde maske takan vatandaşların sağır ve işitme engelli bireylere nasıl yaklaşması gerektiği ile ilgili tutum ve davranış rehberi İmece Network ile birlikte hazırlanmış ve sosyal medyada paylaşılmıştır.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

KISACA ERİŞİLEBİLİRLİK VE MAKUL DÜZENLEMELER

SAĞIR İÇİN	İŞİTME ENGELLİ İÇİN
İŞaret dili tercümanı	İndüksiyon döngü sistemi, Multi-microfon, FM sistemi, Stenograf
Tercümanlı video	Günlük dil ile yazı
Canlı görüşme	Canlı chat
Whatsapp'dan görüşme ile destek hizmeti	Whatsapp ile yazışma, e-posta, iletişim formu
İŐıklı ve titreŐimli alarmlar	İŐıklı ve titreŐimli alarmlar

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Erişilebilirlik Klavuzu'nu incelemek için:

https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/54952/erisilebilirlik_kilavuzu.pdf

Denetim formlarını incelemek için:

<https://www.ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/genelgeler/2020-3-sayili-erisilebilirlik-izleme-ve-denetleme-formlari-hakkinda-genelge/>

İŞitme Engelli Bireyler Ve Ailelerine Yönelik Koronavirüs Bilgilendirme Rehberi'ni incelemek için:

<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/46160/isitme-engelli-rehber9.pdf>

Kitapta bahsedilen iyi uygulamaların görsellerine www.ied.org.tr web sitesinden ulaŐabilirsiniz.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

ÖRNEK TUTUM VE YAKLAŞIMLAR:

- İşitme kayıplı bireylerden bazıları “dudak okuma” yaptıkları için yüzyüze ve yavaş konuşulmalıdır.
- Konuşurken ağız kapatılmamalı. Sakız gibi konuşmanın anlaşılmasını zorlaştıracak unsurlar olmamalıdır. Cümleler kısa ve sade olmalıdır.
- Normal bir ses tonu ile konuşulmalıdır. Bağırarak konuşmak anlamaya yardımcı olmadığı gibi karşı tarafı rencide eden bir davranış biçimidir.
- Aydınlık bir ortamda bulunmalı, yüze ışık gelmelidir.
- Cihaz kullanıcısı işitme kayıplı bireyler söylenenin tekrar edilmesi istediğinde anlayış ile karşılanmalıdır.
- Cümleler yine anlaşılamıyorsa bir kalem-kağıtle veya cep telefonundaki not uygulaması ile yazarak gösterilebilir.
- Eğitim ortamlarında sınav tarihi gibi önemli haberleri kaçılabileceğinden dolayı ayrıca tahtaya mutlaka sınav, sözlü vs. tarihleri yazılmalıdır. Toplantı esnasında odaklanmanın dağılmaması için işitme kayıplı birey ile sadece bir kişi konuşmalıdır.
- Sağır bireyin dikkatini çekmek için kibarca omuzuna dokunun ya da elinizle işaret edin. İletişim yollarını sorunuz. (İşaret dili tercümanı mı? Yazarak anlaşmak mı?) İşaret dilini çeviren tercümanla değil, doğrudan sağır bireyin yüzüne bakarak iletişim kurunuz.
- Konuşmanızı daha iyi anlamak için yakanıza multi-mikrofon takmak isteyen işitme cihazı ve biyonik kulak kullanıcılarının taleplerini red etmeyiniz.

DİLEKLER - ÖNERİLER

Erişilebilirlik izleme ve denetleme komisyonları tarafından kullanılan erişilebilirlik izleme ve denetleme formlarında sağır ve işitme engelli bireyler için daha fazla soru yer almalıdır. İşaret dili tercümanı veya iyi bilen personel olup olmadığı, araçlardaki sesli anonsların LCD ekranlara yazılı olarak düşüp düşmediği gibi sorular da yer almalıdır.

Mevzuatlarda erişilebilirlik için haklar mevcut olmasına rağmen uygulama sorunları mevcuttur. Örneğin “*Taşıma hizmeti sağlayıcılar yazıhanelerde görüntülü konuşma ile işaret dili hizmeti sağlar.*” gibi hakların uygulandığı görülememiştir. Engellilik alanında çalışan sivil toplum kuruluşları karar alma süreçlerine dahil edilmelidir. İnsan haklarına erişim için bilgiye erişim hakkının ivedilikle uygulanması gereklidir. Böylece erişilebilir formatlarla kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi (CEDAW) gibi insan hakları sözleşmelerini anlayabileceklerdir.

Adalete erişimde bilirkişi işaret dili tercümanı standartları oluşmalıdır. Halk eğitim merkezlerinde 120 + 200 saatlik eğitim alanların bilirkişi işaret dili tercümanı olmaları yetersiz ve eksik çeviri sorununa yol açtığı gibi adil yargılanma gibi sorunlara da sebep olmaktadır. Sağır bireyin avukat ile arasındaki iletişimi için işaret dili tercümanı desteği sağlanması gereklidir. Böylece sağır savunma hakkını etkin bir şekilde kullanabilecektir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

SON SÖZ

Sağır ve işitme engelliler alanında çalışan, çalışmak isteyen yöneticiler, gönüllüler vb. herkesin savunuculuk ve hak temelli çalışma bilincini benimsemesi, erişilebilirlik ihtiyaçlarını, iyi örnekleri vb. bilmesi önem taşımaktadır.

Kitabımızda yer verdiğimiz haklar gibi haklarını bilmesi, izleme yapmaları ve alandaki karar vericilere uygulanmasını talep etmeleri gerekmektedir. BM Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesine göre Türkiye'nin "İstatistik ve Veri toplama" yükümlülüğü bulunmaktadır. Buna rağmen Türkiye'de kaç bireyin işaret dili kullandığı, biyonomik kulak kullanıcılarının sayısı, 65 yaş ve üstü olan sağır bireylerin sayısı gibi ayrıştırmış veriler bulunmamaktadır. Bu da politika geliştirmeyi ve proje hazırlamayı zorlaştırmaktadır. 2002'de yapılmış Türkiye Özürlüler Araştırması'nın üzerinden 18 yıl geçmiştir. Bu araştırma gibi kapsamlı bir saha araştırma ivedilikle yapılmalıdır.

Hemen hemen her alanda BM Engelli Hakları Sözleşmesinin "ruhuna uygun" düzenlemeler mevcut değildir. Yolumuz uzundur. Ancak Çin'li filozof, eğitimci ve yazar olan Konfüçyüs'ün dediği gibi:

"Uzun bir yolculuk, tek bir adımla başlar."

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

TEŞEKKÜR

Bu kitabın basımında finansal destek sağlayan Avrupa Birliği'ne, "Birlikte Kurumsal STÖ'ler Destek Programını" yürüten Sivil Toplum Geliştirme Merkezi'ne, derneğimizin mentoru Nevzat KIRAÇ'a, derneğimizde tarafıma görevler vererek güvenen onursal başkanımız ve kurucu eski başkanımız Viki ÖZROMANO'ya, çalışmalarımı destekleyen başkanımız Pelin ATİK'e, sağır bireylerin sorunlarını, tecrübelerini paylaşan eski genel sekreterimiz ve velimiz Sevgi YÜKSEL'e, proje geliştirmeyi öğreten hocam Hüseyin KARAMAN'a, engellilerin hak arama mücaledesini aktaran Engelliler Konfederasyonu Eski Başkanımız Av. Turhan İÇLİ'ye, mevzuatlar konusunda destekleri için Sağlık Hizmetleri Sendikası Engelliler Komisyonu Başkanı Ayşe SARI'ya, işaretili dili tercümanlığı hakkında görüşlerini paylaşan işaretili dili tercümanı ve eğitimci Ceren AY'a, dernekdeki tüm çalışma arkadaşlarıma, sorunlarını paylaşan tüm sağır, işitme engelli üyelerimize, tecrübelerini paylaşan tüm STK başkanlarımıza, iyi uygulamaların hayata geçmesini sağlayan idealist karar vericilere ve aktivistlere, bu kitapla ileride babalarıyla gurur duyacağına inandığım için bana motivasyon sağlayan ikiz oğullarım Uzey CANTİMUR ve Kuzey CANTİMUR'a ve eşim Naciye CANTİMUR'a teşekkürler.

Onur CANTİMUR

İŞİTME ENGELLİLER VE AİLELERİ DERNEĞİ HAKKINDA

2004 yılında sağır çocuğu için uygun eğitim ortamları ve sosyal faaliyetler arayan ancak diğer derneklerin “lokal” hizmet vermesi ile aradığını bulamayan velimiz Sema YALÇIN bir stk’da alıŐan Viki ÖZROMANO ile tanışmıŐtır. Düzenlenen satranç, bilgisayar kursu gibi faaliyetleri duyarak ziyaret eden velilerin artması dernekleŐme ihtiyacını doğurmuştur. BakırkÖy’de kurulduktan sonra sağır piyanist Ceren KARAYAKA’nın ve işitme engelli balerin Eda TAVACI’nın yetiŐtirilmesi, BAKGEM işaret dili tercüman destekli üniversite sınavına hazırlık kursları, Türkiye’de ilkleri gerçekleştirmiştir. Şu anda Üsküdar’da hizmet vermekte ve hak temelli çalıŐmalarına devam etmektedir.

YAZAR HAKKINDA

1981 Üsküdar doğumludur. 5 yaŐında işitme kaybı oluŐmuŐtur. Kaynaştırmalı eğitim almıştır. Koklear implant ameliyatı olduğu 2011 yılına kadar işitme cihazları kullanmıŐtır. Marmara Üniversitesi grafik tasarım bölümünden mezun olmuŐtur. Özel sektörde çalıŐmıŐtır. İED’e 2010 yılında katılmıŐtır. Çeşitli üniversitelerde ve kongrelerde seminerler vermiştir. TRT’de “Benim Güzel Hikayem” adlı programda belgeseli yayınlamıŐtır. Çeşitli yayınlarda makaleleri yayınlanmıştır. İED’de başkan yardımcısı olarak çalışmaya, proje yazmaya devam etmektedir.

Bu kitap Avrupa Birliği finansman desteği ile hazırlanmış olup, içeriği ile ilgili tüm sorumluluk İŞitme Engelliler ve Aileleri Derneği’ne aittir.

ISBN: 978-625-44316-0-9